

KÖZTÉRI ALKOTÁSOK ÉS KÖZÖSSÉG FORMÁLÓ EREJÜK

Új pécsi lakatfal

Zöldhegyi Zoltán

PTE-PMMIK

Építőművész MA 2012-2014

Témavezető: Dr. Bachmann Erzsébet, adjunktus

PTE-PMMIK

TARTALOMJEGYZÉK

1. Bevezetés

- 1.1. Köztér
- 1.2. Köztéri művészet története
- 1.3. Köztéri művészet
- 1.4. Város rehabilitációs szerepkör
- 1.5. Turisztikai szerepkör
- 1.6. Közösségek és közösségfejlesztés

2. Feltáró interjúk

- 2.1. Baróthy Anna
- 2.2. Gáspár Gabriella
- 2.3. Csaba Ders
- 2.4. Vasváry-Nádor Norbert
- 2.5. Interjúk összegzése

3. Tervpályázat

- 3.1. Pécsi lakatfal története
- 3.2. Pályázati kiírás
- 3.3. Helyszínbemjárás, környezetanalízis

4. Pályamunka

- 4.1. Első benyomások
- 4.2. Problémafelvetések
- 4.3. Konceptió, tömegalakítás
- 4.4. Szerkezeti felépítés
- 4.5. A fal közösségi működése

5. Kutatás összegzése, fejlesztési lehetőségek

6. Mellékletek

7. Felhasznált irodalom

8. Ábrajegyzék

BEVEZETÉS

Az egyetemen töltött évek alatt rengeteg fiktív feladat elkészítésében vettem részt, ami ugyan segített elméleti tudást szerezni, de ezt sajnos gyakorlatban nem kamatoztathattam. Az utóbbi években ezen okok miatt és tudásom bővítése végett tervpályázatokon kezdtem el részt venni. Ezen pályázatok lehetőséget biztosítottak, hogy több köztéri alkotás megtervezésében is részt vehessek. Ezek közül volt, olyan pályaművem is, ami megvalósulhatott. Dolgozatom megírásával szeretném mélyrehatóbban tanulmányozni a köztéri alkotások mechanizmusát, interjúk által feltárni mások tapasztalatait és gondolatait a témával kapcsolatban, valamint alátámasztani az állításaimat a pályaművel, ami megvalósításra kerülhetett.

1.1. KÖZTÉR

Mindenekelőtt fontos tisztázni azt, hogy mit is tekintünk köztérnek, hiszen ez ad helyet a köztéri művészetnek. Alapvetően minden tér közösségi-, illetve köz-tér, aminek a látogatása nem hordoz anyagi vonzatot. Ide tartoznak a közparkok, az utcák és a város terei, és minden olyan közösségi épület is, amit korlátlanul látogathatunk (pl.: bank, posta), illetve akár a tömegközlekedés felületei is ide sorolhatók. Emellett a bevásárló központok is olyan terek, amik mostanában jelentek meg és a közösség használja, de ellentétben a közteretekkel ezek a terek a fogyasztók érdekeit, nem a köz érdekeit szolgálják. Mondhatjuk, hogy ezen terek használata által válik a magánember polgárrá. A későbbiekben ez bővebben is kifejtésre kerül, de alapvetően a köztéri művészet egyik fontos eleme, hogy – a meghatározás alapján – köztéren helyezkedjen el.

Ezt a meghatározást támasztja alá Süvecz Emese is, aki szerint a „Nyilvános tér (köztér): Az a tér, amelyet különféle társadalmi csoportok a legtágabb értelemben, minimális korlátozással használnak, és többnyire köztulajdonban van”. [Süvecz Emese – Nyilvános tér és reprezentáció]

A köztér, mint fogalom meghatározása kapcsán érdekes lehet Barrie Greenbie felvetése, miszerint kétféle közteret különböztethetünk meg. Az egyik a lakó övezetek közvetlen közelében helyezkedik el és pont ebből fakadóan bármilyen köztéri beavatkozás kevésbé tolerált, ellentétben a városközpontokban elhelyezkedő közterekkel, amik „bárki számára látogathatók” (akár turisták számára is) és ebből adódóan a beavatkozások is nyitottabb fogattatásban részesülnek ezeken a felületeken. [Barrie B. Greenbie - Spaces: Dimensions of the Human Landscape]

1.2. KÖZTÉRI MŰVÉSZET TÖRTÉNETE

A public art kezdetei az 1960-as évekre nyúlnak vissza. Nagymértékben hozzájárult kialakulásához a hatvanas évek társadalmi változása, a műkereskedelem megerősödése és a művészet ezzel járó kommercializálódása. Új művészeti formák jelentek meg, mint például a performance, a happening, a fotó, és a land art. A hatvanas évek elejéig egyedül a szobrászat minősült köztéri művészetnek, ezért ezt hívjuk tradicionális köztéri művészetnek. A műfajok egyre szélesebb skálájú használata és a tendencia, miszerint a művészet az utcára költözött újra a társadalom szerves részévé tette azt. Emellett egyre szélesebb körű igény mutatkozott kommunikációs és interaktív cselekvésekre. [www.kozterkep.hu]

A hetvenes, nyolcvanas években a művészek egy jelentős része szociális problémákkal küzdő rétegek felé irányította energiáit és velük „együtt működve” alkották meg a közösség tulajdonát képező művészetet. Egy szociális indíttatású művészeti aktivitás alakult ki, megteremtve a public art keretrendszerét.

1.3. KÖZTÉRI MŰVÉSZET

Az 1960-as évek társadalmi mozgalmával és kommunikációs igényével párhuzamosan kialakult galérián kívüli művészet. Ezzel a gondolatisággal kitágult a tradicionális „köztéri szobrászat” fogalma, ami szintén galérián kívüli művészet. Ezen alkotások a társadalom nyilvános tereiben (közterekben) kapnak helyet és a társadalom problémáihoz kötődnek. Ez egy kötetlen, hely specifikus és kontextustól nagyban függő műfaj, ami a művészek bevonásával indul, és a közösség által indított kommunikációval „zárul”. [www.kozterkep.hu]

Az angol nyelvben a public art fogalmához nem feltétlenül tartoznak szociális tartalmak, így az angolok megkülönböztetnek public art-ot és art in public space-t. Ezzel ellentétben nálunk a köztéri művészet tradicionális értelmezésében szintén nem tartozik ilyen jellegű tartalom, viszont a public art kifejezés már magába foglalja a közösségért való művészetet is. A public art alapja az, hogy a mai világban a kortárs képzőművészet és a vizuális kultúra is sugallhat olyan tartalmat, ami széles közönséget is elérhet.

Süvecz Emese definíciója alapján a public art: „Legtágabb értelmében minden olyan művészeti gyakorlatra vonatkozik, amely kívül esik a múzeumok és galériák fizikai terein és konvencióin. A public art a közönség demokratikusabb hozzáférését feltételezi a művészeti produktumokhoz”. [Süvecz Emese – Nyilvános tér és reprezentáció]

Mészöly Suzanne a public artot problémamegszólító művészetként határozza meg,

hasonlóképpen Antal Dániel, Wagner Anna és Sophie Hope tanulmányához, miszerint ezek az alkotások, közügyek felvetésével foglalkoznak, és igyekeznek a nyilvánosságot bevonni a folyamatba. Emellett kihangsúlyozzák azt is, hogy nem feltétlenül köztéren kell megvalósulni az alkotásnak, pusztán biztosítani kell a nyilvánosság korlátlan hozzáférését. [Mészöly Suzanne – Polifónia], [Antal Dániel, Wagner Anna, Sophie Hope - Közügyek és művészet a public arttról]

A később tárgyalandó interjúkban mindenkinek feltettem a kérdést, hogy nekik vajon mit jelent a köztéri művészet. Eltérő válaszokat kaptam, de összegezve a többféle definíciót véleményem szerint a public art egyik leglényegesebb momentuma az interakció - vagyis a nyilvánosság aktív részvétele (attól függetlenül, hogy nem minden esetben esik egybe a művész „akarata” és a mondhatni „véletlenszerű” reakció.) A public art célja egyértelműen egy probléma felvetése, amivel kommunikációt kezdeményez, illetve saját maga válik a kommunikáció eszközévé. Fontos az is, hogy ez az alkotás a kortárs művészet bármilyen eszközhöz nyúlhat (akár építészethez is) és nem csak a fizikai kontextusra, hanem a társadalmira is reagál, amihez a művész sokszor segítségül hívja más területek szakértőit is (pl.: szociológusokat).

1.4. VÁROSREHABILITÁCIÓS SZEREPKÖR

A köztéri alkotások, az adott város nevezetességi mellett szintén előkelő helyet foglalnak el. Ezek az alkotások szimbolikus csomópontjaivá válhatnak a városnak és tájékozási, találkozási pontul szolgálhatnak. Közösségi szempontból az esetek többségében pozitívan hatnak a térhasználatra és erősítik az adott közösség identitását is.

Bármilyen jellegű rehabilitáció vagy felújítás műszaki eszközökkel történő kivitelezése, soha nem eredményezhet olyan új helyzetet, mint amikor egy művészeti alkotás is szerepet vállal ebben. A befektetők szempontjából a műalkotás egy olyan része egy-egy projektnek, aminek a megtérülése nehezen mérhető és ezért sokszor ki is „felejtik”, viszont a gyakorlat azt mutatja, hogy hosszabb távon olyan hatásokat vonz magával, ami jelentősen megnöveli az adott beruházás értékét.

Az európai település rehabilitációs gyakorlatban a public art alkalmazása bevett eszköz. A public art lehetőséget ad arra, hogy a közösség és a köztér kölcsönös viszonya újragondolható legyen. Lehetővé teszik a kommunikációt és kézzelfoghatóvá válik a megújulási törekvés. [Útmutató a kortárs köztéri művészeti alkotásokhoz]

1.5. TURISZTIKAI SZEREPEKÖR

A köztéri alkotások kapcsán mutatkozik egyfajta új tendencia, miszerint ezek az alkotások hordoznak egy marketing, illetve turisztikai tartalmat. Kérdés, hogy ez vajon jó-e nekünk, illetve, hogy van-e társadalmi igény ezen törekvés visszaszorítására? Erről a későbbiekben kérdezem Gáspár Gabriella szociológust is, de az tagadhatatlan, hogy bármi, amit köztéren helyezünk el része lesz a város arculatának, így megkerülhetetlen a turisztikai szerepvállalása. Az egy másik kérdés, hogy helyén való-e célzottan turisztikai szempontból elhelyezni műalkotást, azonban ennek ellenére az arculatfejlesztés egy fontos eleme a turisztikának. Ez által tudjuk közvetíteni a magunkról megfogalmazott legfontosabb üzeneteinket és hangsúlyozni értékeinket. A település arculatának megalkotásakor fontos szempont, hogy az idegenek mellett az ott élőknek is egyértelmű legyen az alkotások által közvetített településkép. Az állam által kiadott hivatalos útmutató a következőképpen ír a köztéri alkotások turisztikai célzatáról: „A vonzerő- és városfejlesztést célzó fejlesztések akár új beruházásként, akár az épített környezet megújításaként valósulnak meg, a fejlesztést kiegészítő elemként indokolt lehet olyan műalkotások elhelyezése, amely a létrejövő/megújuló értékek (attrakció, fogadóépület, turisztikai helyszín, köztér, közösségi használatú objektum stb.) szerves részeként erősítik annak funkcióját, hozzájárulnak vonzerejéhez, önálló attrakciót testesítenek meg, vagy rekonstruálva a valaha volt elpusztult értékeket, segítenek... egykori megjelenésének helyreállításában. Fontos hangsúlyozni, hogy a köztéri műalkotások megvalósítása nem önálló fejlesztési cél, hanem a fejlesztések szerves részét képező, a hozzáadott értéket növelő tartalmi elem, amely akár önmagában is turisztikai attrakciót jeleníthet meg, így mérhető gazdasági haszonnal bír.”

A köztéri művek nagyon lényeges és állandóan szem előtt lévő eszközei az arculatnak ellentétben egy rendezvénnel, ami csak időszakos. Mivel ezekről az alkotásokról a turisták többsége készít fényképet és meg is osztja azt különböző internetes felületeken, ezáltal a település neve szélesebb körökben is ismertté válhat. [Útmutató a kortárs köztéri művészeti alkotásokhoz]

1.6. KÖZÖSSÉGEK ÉS KÖZÖSSÉGFEJLESZTÉS

Az életterek minősége és intenzitása nagymértékben változott a városok fejlődésének köszönhetően. Ez által egyre bonyolultabbá és összetettebbé vált környezetünk. Hajlamosak vagyunk ezen terek alakulására tőlünk független folyamatként tekinteni, amire igen csekély

hatást tudunk gyakorolni. Közösségek létrehozásával és a köztük húzódó kommunikáció fejlesztésével olyan folyamatok indukálhatók, amelyek lehetőséget biztosítanak közös döntéshozatalra, közös igényrendszer kialakítására, ami végül közösségi felületeket eredményeznek. Minél nagyobb hangsúlyt fektetünk a megfelelő kommunikáció megteremtésére a közösségen belül, annál nagyobb eséllyel alakul ki a közösség igényeinek megfelelő környezet, a köztér. A közösségfejlesztés célja olyan folyamatok, eszközök „előállítása”, amivel a közösség tagjait részvételre, kommunikációra lehet ösztönözni. Ez által a közösség tagjai felfedezik és újraértelmezik saját kapcsolatrendszerüket és az őket körülvevő környezetet, végül eljutva a közös cselekvéshez. [Kukucska Gergely - Közösség és építészet]

2. FELTÁRÓ INTERJÚK

A továbbiakban, szakértők véleményét kérem ki és beszélgetek velük a köztéri alkotások terén szerzett tapasztalataikról. Az interjúmban mindenki próbálta megfogalmazni, hogy neki mit is jelent, illetve mi a határa a köztéri alkotásnak, de senki nem kész definícióként beszélt erről, pusztán a saját véleményét és tapasztalatát osztotta meg. Beszélgettünk az alkotói folyamatról, kontextusról, arról hogy a közösség, hogy fogadja ezen alkotásokat, illetve az „illetékesekkel” a Városműhely és a Pollack manufaktúra szerepéről, valamint ezen belül is az új pécsi lakatfalról. Mivel a kérdezettek között van szociológus, művész, formatervező és építész is, így egy igen átfogó képet alkothatunk a témában.

Elsőkén Baróthy Annával készítettem interjút, aki Pécsen a művészeti szakközépiskolába járt, majd innen felvételizett a MOME-ra, ahol elvégzett a szobrászati DLA képzést, és jelenleg komplex művészeti tervezéssel foglalkozik a Szövetség 39 alkotócsoport keretein belül. A vele készített interjú segítségével bepillantást nyerhetünk egy olyan iroda működésébe, ami napi szinten állít elé köztéri alkotásokat. Művészként sokat beszélünk az alkotói folyamatról, arról, hogy kiknek készülnek a művek, a művek kontextusáról és arról, hogy ezek a művek milyen fogattatásban részesülnek a közösség részéről. Az interjú talán legfontosabb aspektusa, hogy Anna szerint bármi lehet művészet és bármi lehet művészeti helyszín. E logika alapján bárhol (akár az utcán is) megélhetünk olyat, ami számunkra érték, csak el kell sajátítanunk egyfajta látásmódot, hogy ne csak azt tartsuk művészetnek, ami egyértelműen akként is van definiálva.

2.1. BARÓTHY ANNA

Először is mondanál pár szót arról, hogy mivel foglalkoztok a Szövetség 39 alkotócsoportban?

„Amivel foglalkozunk, azt leginkább úgy foglalkozunk össze, hogy építészeti kontextusú művészeti tervezés és kivitelezés, amit egyre inkább úgy tűnik, hogy csak nők végzünk, ami egyfajta karakter jegy is, ami ugyan nem tudatosan, de így alakult. Három nő alkotja a csoport magját, de mindig vannak alkotók, akik egy két évre csatlakoznak, vagy projektekre kapcsolódnak be. Általában mindenkinek van valami praktikus végzettsége (mérnöki, vagy formatervezői) és emellett van, akinek van valamilyen specifikációja, mint nekem a szobrászati doktori képzés.

1. Momo a varázsszemű [szovetseg39.hu]

Ezeknek az egyvelegéből alakul ki egyfajta habitus, ami ott találkozik ezekkel a praktikus végzettségekkel, hogy az alkotások többnyire valamilyen plasztikus köztéri installációk, aminek a megtervezéséhez ilyen szakemberekre van szükség. Három fő területe van a tevékenységünknek. Egyrészt vannak azok a megbízásos munkák, amiből igyekszünk megélni. Ezek általában valamilyen középülethez vagy köztérhez kapcsolódó feladatok.

Emellett van, amikor kimondottan valamilyen kiállítási szituációban vagyunk hivatalosak, vagy valamilyen fesztiválon jön létre az akció. A harmadik egy oktatási tevékenység, ami jelenleg az építőipar helyzete miatt nagyobb hangsúlyt kap, illetve a termékfejlesztés is megjelent a profilunkban pont ezen okok miatt, ahol többnyire már megvalósult installációkból próbálunk eladható terméket előállítani. Ebből a háromból kettő majdnem szerelem, ami még nem megtérő foglalkozás, de reméljük, hogy idővel azzá tud fejlődni.

Emellett az iroda szerves része az is, hogy mind a hárman úgy gondoljuk, hogy meg kell osztanunk, amit tudunk. Fontosnak tartjuk a szabad információáramlást és a tapasztalatátadást, igyekszünk nem azonosulni azzal a tudás és kapcsolat visszatartó mentalitással, amiben felnőttünk. Szerintünk a helyes út, ha nem féltjük a tudásunkat, és a tapasztalatunkat és ehhez mérten dolgozunk. Persze ebben van egy rizikó faktor, hogy amit megcsinálunk, és ahogy megcsináljuk, egy közkinccsé válik és más is versenyképessé válik ez által, viszont abban hiszünk, hogy minden alkotónál meg van az a habitus, karaktere, ami miatt őt keresni fogják, azaz ezek a tudások mindig egy egyedi képletté alakulnak.

Ebben a műfajban nagyon nehéz profitot előállítani, de az oktatás révén is arra törekszünk, hogy az irodának ez is egy megtérülő eleme legyen, ami olyan formán már megmutatkozik, hogy egy igen nagy kapcsolati tőkével tudunk dolgozni, így fiatalokkal sokszor dolgozunk együtt projekteken. Ezt az egészet maga az iroda fogja össze, ami szerencsére saját tulajdonunkban van. Mivel ezt a helyet fent kell tartanunk, ez is erősítette a csapat összetartó munkáját és így alakulhatott ki egy fajta közösség. Ez közös gondolkodást, közös vállalatokat és közös kapcsolatrendszert hordoz magában és ezekből az összefonódó aktivitásokból alakulnak ki ezek az úgymond közösségi erők. Nagyon divatos mostanában a közösségi és szociális identitás felkarolása, de én azt tapasztalom, hogy ezek addig tudnak fennmaradni, amíg valamilyen céllal működnek. Nem szabad azt hinni, hogy karitatív jelleggel bármi hosszútávon működni tud, mert mindig kell lennie egy olyan célnak, ami miatt ez a dolog működik, és az érdekeknek van miért beletenniük azt az energiát, amit beletesznek.”

Említetted a karakter, a habitus jelentőségét és pár szóban már beszéltél is a ti irodátok vonatkozásában erről, de összegezve mi a ti irodátok karaktere, ami miatt titeket keresnek?

„Ezt alapvetően az határozza meg, hogy mihez értünk és mit képviselünk. Nálunk mindenképpen egy karakter, hogy képesek vagyunk nagy léptékű munkákat is megcsinálni, ami ugye azt is maga után vonja, hogy nem minden kreatív csapat tud úgy bekapcsolódni egy nagyléptékű, szervezett munkába, mint az építőipari munka, hogy az ne akadályozza a

többi szakágat és ténylegesen, gördülékenyen tudjanak együtt dolgozni. Az idő múlásával egyre jobban úgy tűnik, hogy mi erre képesek vagyunk. Ebben benne van az, hogy mértékben kell gondolkodni, több száz négyzetméteres felületekben, számolni kell az időjárással, kültériséggel, nagy igénybe vétellel, ami mind nagy kihívás és nem minden csapat tudja ezt kezelni, pláne ha installációkkal foglalkozik az adott csapat, amit gyorsan látványosan kell felépíteni, de csak egy hétig kell funkcionálnia. Ezzel ellentétbe, amit mi csinálunk annak hosszú távon, garanciális feltételekkel kell működnie. Ez a karakter az által lesz még érdekesebb, hogy itt, ahogy már mondtam is többnyire nők dolgoznak, ami például egy divatszakmában kevésbé lenne meglepő dolog, de ebben a műfajban még annak számít, és ez által egy karakter is.

Emellett a nyitott projektalapú munka és a sok szakággal történő együttműködés szintén egy fontos karaktere az irodának. Plusz nagyon sok kompromisszummal kell együtt dolgoznunk, és az egy mottónk, hogy ezeknek a kompromisszumoknak a végeredményen nem szabad látszódnuk, illetve homogén munkákat csinálunk, mindegy, hogy egy kiállításra megy vagy megrendelésre, nem teszünk különbséget, ugyanazt a gondolatíságot és minőséget képviselik a munkáink mind a három fórumon. Amit megcsinálunk azt mindig vállaljuk és azonos minőségben kezeljük.”

Értem. Az installációk kapcsán mondtad, hogy azok csak egy bizonyos ideig működnek. Ennek kapcsán érdekelne a véleményed arról, hogy neked mit jelent az a szó, hogy installáció, és miben különbözik ez egy köztéri alkotástól?

„Én nem érzem magam arra feljogosítva, hogy ilyen jellegű fogalmakat mondjak ki, hiszen ezek olyan műfaji, kérdések, amik amúgy is vita tárgyát képezik. Ezek olyan művészettörténeti vagy esztéta definíciós kérdések, amiknek a tisztázására vannak sokkal alkalmasabb emberek. Számunkra nem az az érdekes, hogy az elkészült mű „miként van jelen”, hanem hogy amit vállalunk, az a célnak leginkább hitelesen készüljön el. Amit mi magunknak meghatározunk definíciókat, az alapján installáció alatt olyan konstrukciót vagy megjelenést értünk, aminek az élettartam, az adott akciónak megfelelően időszakos. Ennek ellenére ellentmondásba kerülünk és előfordulhat, hogy az installáció ott is marad, de ez esetben mi már sokkal inkább nevén nevezzük a dolgot. Szóval van egy projekt név és általában azon a néven emlegetjük az adott projektet. Többnyire nem is foglalkozunk azzal, hogy amit csinálunk az műfajilag hova sorolható be, sőt, pont az élvezzük, hogy olyan határterületeken mozoghatunk, amik nem teszi kötelezővé az alkotások besorolását.

Az, hogy a köztereken szeretünk dolgozni, nyilván van egy érdeklődés, miszerint nem

gondoljuk azt, hogy a kontextus teszi műtárggyá a dolgot. Akkor is érték tud lenni, ha nem egy olyan kulturális közegben van, mint például egy galéria. Felmerül a kérdés, hogy miért egy rendszer, miért egy galéria határozza meg azt, hogy mi minősül műtárgynak. Én, ha meg akarok mutatni magamból valamit az miért ne tehetném egy olyan közegben, ami nem egy akkreditált közeg, hiszen attól az még értékes tud lenni. Tehát ha én meglepszem azzal, hogy az emberek rá tudnak csodálkozni erre a történésre és ez számomra egy érték, akkor én ezt ugyanúgy tehetem egy galériában, mint egy közterületen. Ez a fajta lineáris kommunikáció az alkotó és a közönség között adja az utca varázsát. A gondolatok kommunikációja egy nagyon fontos része az alkotásnak. Ami bennem lezajlik az hatással van másokra és a hatások is visszahatnak, így vezetve el végül ahhoz, hogy miként kommunikál az adott alkotás. Ha valakiben van ez iránt érdeklődés, akkor akarva akaratlanul belekóstol mindegyik műfajba, ahogy járja ezt az utat. Bármilyen lehet művészet, bármilyen lehet művészeti helyszín és bárhol bármikor megélhetsz valami olyat, ami érték, ami többlettartalom. Ennek vannak különböző képletei, vagy alkotókon keresztül különböző formái, amik adnak egyfajta besorolást a kategóriákba. Az pedig, hogy ez hogyan formál közösségeket egy igen aktuális téma, mert ezeknek az alkotásoknak most kezdik megfigyelni a hatásdinamizmusát. Alkotóként nem lépünk túl a hatáskörünkön, csak megéljük és figyeljük a reakciókat, hogy hogyan szoknak hozzá az emberek lassan ahhoz, hogy odakerült valami új és hogyan kezdik birtokba venni, használni.”

Erről is ugyan esett már pár szó, de szeretnék hallani bővebben az alkotói folyamatról, illetve arról is, hogy ezek az alkotások kiknek készülnek. Nyilván a megrendelések mellett pályázatokkal is és „gerilla tevékenységgel” is foglalkoztok, de mégis mikre kell gondolni?

„Sok szempontból a lehetőségek határozzák meg, hogy mit csinálsz. A mi irodánkban ez úgy működik, hogy az alkotó társak egyenrangúként vezetnek projekteket, és együtt dolgozunk a koncepcióterveken azokkal is, akik a projektre meg vannak hívva. Például most csináltunk egy projektet a tengerszint emelkedésre és ennél a projektnél voltak konkrétan vízgazdálkodásra specializálódott meghívott munkatársaink. Ez esetben ők is aktívan részt vesznek a koncepció elkészítésében, az ötletelésben, amire általában egy nem túl bő időbeli keretet adunk magunknak, aminek a célja, hogy egy hasznos párbeszéd induljon el köztünk. Ezután következik egy gyűjtési folyamat, ahol az elhangzott témákra gyűjtünk mindennemű példákat, hangulatokat, hogy minden szempontból táguljon az adott területre való rálátás. Végül következik még két ötletelési fázis, ahol szűkítjük az adott területre vonatkozó ötleteket. Itt kapcsolódik be fokozatosan az, hogy éppen mik az adott pályázat feltételei, elvárásai,

formai követelménye, költségvetési követelménye, stb. Ilyenkor elkezdjük a nagy ötlet halmazt abba az irányba vinni, hogy az egy reális végeredményt hozhasson létre, és ilyenkor nézzük meg azt is, hogy mi az, ami még számunkra is belefér, mi az a kompromisszum, amit még el tudunk fogadni. Persze előfordul, hogy azt mondjuk, hogy nem tudunk olyan vállalatot csinálni, ami belefér a mi portfóliónkba. Lényegében próbáljuk az ötletet valósággá gyúrni, úgy, hogy a lényegi dolgok ne sérüljenek. A központi technikánk az, hogy a témára mindig egy érzést ültetünk, ami meghatározza azt, amit át akarunk adni, és ezután találjuk meg azokat az anyagokat, szerkezeteket, eszközöket, ami ezt az élményt kézzelfoghatóvá teszi. Persze hozunk ténylegesen kompromisszumokat, de mint már mondtam ez úgy történik, hogy az élmény végeredményében ne sérüljön. Vannak olyan esetek, amikor már nem tartható ez az egyensúly és akkor kell esetleg a koncepciót újragondolni. Ha lezajlott ez a maximum egy-két hetes koncepció fázis (de van, hogy ez csak egy két napot jelent), akkor összeülünk, és a projektvezető dönt, majd kiosztja a feladatokat. Kialakul, hogy ki miért felel, és mikorra kell megcsinálnia a rábízott munkarészt, amiről mindenki rendszeres konzultációkkal számol be, így végül összegyúrva az adott anyagot valami konkrétra.

Alapvetően három tervezési fázissal dolgozunk. Az első a leírt koncepció fázis, ami az ötletet és egy általános technikai leírást tartalmazza. Ezután van egy gyártmány vagy kiviteli terv fázis, ahol már a részleteket is lekonzultáljuk a gyártókkal, és kiderül, hogy mit lehet, és mit nem lehet megvalósítani. Az utolsó pedig egy kivitelezési fázis, ami már magának a megvalósításnak a folyamata. Ez a három fő szakasz van attól függetlenül, hogy ez hova vagy kinek készül. Természetesen minden szakaszban készül egy prezentáció, ami dokumentálja a történéseket, a gyűjtéseket, hiszen át kell valahogy adnunk azt, hogy mit miért döntöttünk el. Fontosnak tartjuk ezt a fajta kommunikációt a megrendelővel, ezért mindig bevonjuk őket is abba, hogy mikor miért döntünk valahogy, így látják folyamatában a döntési sorozatokat és így lehet időben korrigálni, ha szükséges. Emellett az egész folyamat mögött meghúzódik egy kft, ami azért fontos, mert minden döntésnél meg kell vizsgálnunk, hogy ez hogy tud fenntartható lenni, és hogy tudunk, mint közösség fennmaradni. Tehát van a folyamat mögött egy racionális életben maradási dolog is, hogy biztonságban legyünk, és normális életet éljünk. Mi nem osztjuk azt a romantikus képet, hogy jó lenne éhező művészeknek lenni, tehát az egésznek az élıhetősége is fontos, mert hosszútávon ez a fenntartható, persze emellett a minőségi kritériumokra gondosan ügyelünk.”

Mondtad, hogy nem a kontextus teszi műtárggyá az alkotást, de vajon mennyire befolyásolja a róla kialakuló képet?

„Ezt rosszul mondtam. Nem az a lényeg, hogy nem a kontextus teszi műtárggyá az alkotást, hanem az, hogy ne a kontextus tegye műtárggyá az alkotást! Ne az legyen a lényeg, hogy amiről megszoktam, hogy egy bizonyos helyen műalkotásnak minősül csak azt tekintsem műalkotásnak, hanem hogy akkor is felismerjünk egy dolgot, ha nem a megszokott környezetében látjuk. A rácsodálkozás technikáját kell megtanulniuk az embereknek, miszerint az értéket akkor is értéknek tartjuk, ha nem egy galériában van elhelyezve, hanem egy olyan helyen, ahol bárki számára elérhető. Az előbbi egy olyan fajta korlátoltság, ami nem lehet cél, miszerint csak akkor tartok valamit értéknek, ha az egyértelműen értéknek van definiálva. Mindig az a cél, hogy egy köztéri helyzetbe készüljön valami, ami nagyon is kötődik a környezetéhez, de nem az alapján definiálják műtárgynak, hogy hol helyeztem el, hanem mert egyszerűen megmosolyogják vagy jó kedvük lesz, elgondolkodnak, attól függetlenül, hogy hogyan definiálta volna bárki, mi is az valójában, és ez a trükk. Nem az a cél, hogy tetszen a közönségnek, hanem az, hogy elkezdjenek beszélgetni és részt vegyenek benne. Elég, ha elkezdenek kommunikálni és megkérdezik, hogy ez vajon micsoda. Itt persze mi művészként, szakemberként vállalunk felelősséget, hiszen tudjuk, hogy amit csinálunk, az hatással lesz a környezetünkre. Ez egy olyan szakmai felelősség, ami minden hivatásnak a sajátja. Egy művész nem különlegesebb, mint bárki más, aki a dolgát végzi, hiszen a művésznek ez dolga. Az ő jutalma az, hogy ő ugyanúgy élvezheti azt, amit létrehoz, mint bárki más, aki szereti azt, amivel foglalkozik. A helyén lévő ember csinálja a dolgát, élvezettel és a legjobb tudása szerint, és ennek természetszerű következménye, hogy hatással van másokra. Ha már azzal foglalkozhatunk, amit szeretünk, az a minimum, hogy a legjobb tudásunk szerint csináljuk meg. Ha a habitusunk szerint veszünk részt a társadalomban és az épp az utcára kerül, és az egy public artnak lesz minősítve, az a legtermészetesebb dolog, de ha nem minősíti senki ez, akkor is jól van a helyén ott, ahol van. A mi dolgunk csak annyi, hogy mivel van rá lehetőségünk, csináljunk érdekes dolgokat. Persze ritkán van lehetőségünk arra, hogy csak úgy kísérletezzünk, ezért más munkák farvizén csináljuk ezeket a kísérleteket.

Visszatérve a kérdésre, mivel tudjuk, hogy hova tervezzük, és tudjuk, hogy hatással lesz másokra, előre is felelősséget kell vállalnunk azért a hatásért, amit ez ki fog ott váltani. Természetesen nem a tetszés elnyerése a fontos, hanem hogy igaz dolgot csináljunk, és ha ez igaz, akkor az be fog épülni a környezetbe.”

Mi a különbség a nagyvárosi és a kisvárosi kontextus között?

„Ugyanaz, mint bármi másnál. Mint például ha meghívunk egy nagy galériába vagy egy kis galériába kiállítani. Megvannak minden helynek a karakterei, amire rásimulunk a

saját karakterünkkel úgy, hogy az élehető legyen. Nincs különbség, csak annyi, hogy felmérjük az adott helyet és tényként tudomásul vesszük az adottságokat, valamint nem csinálunk oda olyat, ami ott nem tud természetes lenni.”

Azt akartam még megkérdezni, hogy hogyan fogadják ezeket az alkotásokat az emberek, de erre már nagyjából kaptam választ, illetve azt, hogy szerinted a köztéri alkotásoknak milyen közösségformáló ereje van?

„Mindennek van. Egyrészt a szándék, és hogy merünk jelen lenni, vállaltan csinálunk egy aktivitást, tudván, hogy annak hatása van és vállaljuk a hatásért a felelősséget. Ha mindezt őszintén tesszük, hiszünk abban, hogy az aktivitásnak van létjogosultsága, akkor ez formálja a közösséget is, hiszen nekik szól.”

Zárószóként annyit szeretnék kérdezni, hogy hallottál-e az új pécsi lakatfalról, és ha igen, akkor mi a véleményed róla?

„Csak a régi pécsi lakatfalat ismerem. Az, hogy ezt bővítik már egy neoflórlór. Ugyan úgy tűnik, mintha elsekélyesedne és vesztene a varázsából, de attól még jó, hogy van ilyen. Ez a fajta aktivitás egy abszolút jó szándékú dolog, hiszen már lejárt és elcsépelte, de mégis egy olyan fajta alkotás, ami mind koncepciójába mind a város részéről vállalható ellentétbe van például az ízléstelen zsáner szobrokkal, amik csak arra jók, hogy fotózkodjon velük az ember. Ezzel egy olyan felületet hoz létre az alkotó, ami kiszolgál egy igényt. Lehet, hogy már nem autentikus, de attól, hogy hagyjuk működni, mégis lesz egy bája.”

A következő megkérdezett Gáspár Gabriella, a Pécsi Tudományegyetem Szociológiai tanszék vezetője, aki street art témából doktorált. Vele a közösségi művészetnek inkább a szociológiai oldaláról beszélgettem. Tapasztalatainak megosztása sokat segített abban a kérdésben, hogy hogyan fogadja a közönség az alkotásokat és milyen reakciókat vált ki belőlük. Őt is kérdeztem arról, hogy neki mit jelent a köztéri művészet, amit szintén nem definícióként kezelt, de rámutatott egy nagyon fontos aspektusra, miszerint bármit is nevezünk annak, az a közösségért kell, hogy történjen és mindenképp interaktív. Véleménye szerint ezen alkotások célja, hogy párbeszéd induljon az alkotó és a közösség, illetve a közösség tagjai között. Ezen felül beszéltünk az alkotások környezetéről, miszerint hol és milyen formában tolerálható egy ilyen jellegű megnyilvánulás, valamint a művek közösségformáló erejéről. Az utóbbi kapcsán érdekes meglátása volt Gabriellának, miszerint a negatív

visszhang mindig sokkal nagyobb motivációs erővel bír, hiszen nem kell kreatívnak lennünk, újat alkotnunk, csak egy már meglévő dolog ellen fellépünk. A beszélgetés során konkrét példák is felmerültek a Párbeszéd 21 public art pályázat kapcsán. Végül szintén az új pécsi lakatfalról és értékeiről beszéltünk. Gabriella az alkotás public art értéke mellett felhívta a figyelmet egy igen kézenfekvő funkcionális értékre is.

2.2. GÁSPÁR GABRIELLA

Először is arról szeretném megkérdezni, hogy ön szerint hogyan értelmezhetjük a köztéri művészetet vagy a public artot? Mik a határai ennek a műfajnak az ön véleménye szerint?

„A public art alapvetően nem csak köztéri művészet, hanem közösségi vagy közösségért való művészet is, interakcióba akar lépni az alkotó, párbeszédet kezdeményezni. De egy érvényes definíciómegalkotás nagyfokú elmélyedést és körüljárást igényel. Például Hock Bea elég alaposan körüljárja és definiálja ezt a témát. Ha azt mondjuk, hogy ez kimerül annyiban, hogy köztéren helyezkedik el, akkor ebbe a szobortól az installáción át a graffitiig minden beletartozhat. Alapvetően szerintem nem az határozza meg, hogy a köztéren van-e, hanem, hogy művészet-e, illetve milyen célt szolgál.”

A téma szociológia oldala felé kanyarodva érdekelne, hogy Magyarországon van-e közízlés, és ha van, az hogyan befolyásolja az emberek képét egy-egy köztéri alkotásról?

„Érdekes kérdés, hogy van-e közízlés és őszintén szólva nem tudom. Még abban sem vagyok biztos, hogy közvélemény van-e. A közvélemény valamennyire megfogalmazódik, míg a közízlés még csak meg sem fogalmazódik, így jóval kevésbé kézzelfogható. Honnan tudjuk, hogy mi a közízlés? Az ízlésről lehetne szociológiai vizsgálatot végezni – hozzáteszem én még nem végeztem -, de hogy milyen szinten túl nevezzük ezt közízlésnek vagy réteg specifikus ízlésekből átlagoljuk? Azt se tudjuk mi az a tömeg. Beszélünk tömegkultúráról, populáris kultúráról, tehát ha van közízlés, az valószínűleg a népszerű kultúrának a befogadó közönségének az ízlése. De hogy vajon ténylegesen ez-e a közízlés, ebben egyáltalán nem vagyok biztos. És ha egyáltalán van közízlés, az hogyan nyilvánul meg? Azt, hogy ez hogy befolyásolja az alkotott képünket valamiről, azt mindig meg kell mérni. Mindig az adott alkotásra nézve kell vizsgálatot készíteni. Oda kell állni az alkotás elé és az ott elhaladó embereket egy félig irányított interjúban meg kell kérdezni. Fontos, hogy konkrétan az alkotás

előtt álljunk és egy konkrét alkotásról kérdezzük őket, mert így könnyebben megfogalmazzák a véleményüket, hiszen a művészet nagyon konkrét és vizuális. Nem el kell mesélni, hogy milyen egy alkotás, hanem meg kell nézni. Ez persze lehet, hogy rosszabb véleményhez vezet, mint ami általában az adott műfajról alkotott véleményük, de lehet, hogy jobbhoz. Ez főleg attól függ, hogy milyen az adott alkotás.”

Értem. Ön szerint hogyan fogadják a public art alkotásokat az emberek, milyen reakciókat válthatnak ki?

„Hát vannak konkrét public art projektek. Itt Pécsen is, például a művészeti kar szervezésében egy ilyen projekt volt a párbeszéd 21. Ezen belül az egyik alkotás a Kodály szobor mögött elhelyezett rózsaszín bélésű tok volt. Nagyon érdekes volt az emberek reakciója. Mivel egy public art alkotás általában ideiglenesen van kint, ezért itt különösen lehet mérni az emberek reakcióját.

2. Hangszertok [pecs2010.blog.hu]

Ezek az alkotások mind eltérő helyen voltak és eltérő színvonalúak is voltak, amire az emberek is máshogy reagáltak. Például a Szent István téren is ott volt ez a rózsaszín bélésű

hangszer tok a Kodály szobor mögött, ami például kiváltott egy vitát, miszerint a régi kor értékes szobrászati alkotását mennyire teszi ez az új alkotás vagy „protézis” zárójelbe. Ugyan akkor sokaknak tetszett az az alkotás. Érdekes volt, hogy az alkotó Kodályt rakja bele egy hangszertokba. Egy ilyen ötletes alkotást annyiféleképp lehet nézni, hogy mit sugall, kinek mit jelent. Itt már belejátszik a neveltetés, a kulturális nyitottság abba, hogy megengedjük-e egyáltalán magunknak, illetve elfogadjuk-e egy klasszikus alkotás zárójelbe tételét, vagy egy ilyen fajta olvasatát. De persze ezt úgy is lehet nézni, hogy felhívja a szoborra a figyelmet, hirtelen élővé válik a már-már feledésbe merülő szobor, újra mindenki elkezd gondolkodni, hogy miért olyan amilyen és mi van egyáltalán azzal a szoborral. Emellett hasonlóan jó volt és szociológiai szempontból is érdekes a magas ház projekt. A magas ház előtt kihelyeztek egy kaputelefont, ami az adott gomb megnyomásával az adott lakás egykori tulajának a véleményét „mondta el” arról, hogy milyen volt ott lakni. Ugyanakkor kertvárosban volt egy „Tabularáza” nevű alkotás, ami nem volt egy túl erős mű, csak fehér vászonból állt és egy egyszerű labirintust utánozott. Ezt összefirkálták és szétszaggatták.”

Ez szerintem nem feltétlenül az alkotást minősíti. Nyilván az anyagválasztás is a mű szerves része, de ha egy ilyen anyagot választ valaki, pláne ilyen környezetbe, akkor ez akármilyen jó alkotással is megtörténhet, sőt, lehet, hogy ez volt az alkotó célja.

„Hát igen. Az, hogy egy public art alkotás hol van kihelyezve, mi az, amit sugall, mit vált ki az emberekből ez mind alkotásfüggő. Volt például egy szép király kék alkotás, amit obszcén rajzokkal firkáltak össze, mert azt sugallta az embereknek. Ezzel csak azt akarom mondani, hogy kérdéses mi minősül tönkretételnek és mi minősül a párbeszéd viszontválaszának. A public artban pont az az érdekes, hogy kivált ilyen jellegű vitákat. Ezen el kell gondolkodni és értékelni azt a művészetnek szánt alkotást, amit kihelyeznek nyilvánosság elé.”

Ezek alapján mondhatjuk azt, hogy a public artnak a reakció kiváltás a lényege, függetlenül attól, hogy milyen az a reakció?

„Mindenképp valamifajta interaktív dolog a public art, tehát próbál beszédre késztetni.”

Beszéltünk a kontextusról is. Mennyire elfogadottak ezek az alkotások egy belvárosi vagy egy műemlékvédelmi környezetben?

„Nézzé, a public art egyik fontos tulajdonsága (ellentétben a street arttal), hogy legális. A street art mindenhol jogszabályba ütközik, de mégis van egy íratlan illemtörvény, miszerint például műemléki épületre, frissen festett, szép épületet nem fűjnek össze. Aki ezt mégis megszegi azt az a közösség is megbélyegzi. A public art esetében ez teljesen rendben van a belvárosban is vagy egy műemléki környezetben is, hiszen ezek az alkotások általában engedélyhez kötöttek és pályázati pénzből valósulnak meg. Nyilván aki pályázatot ír ki, az csak olyan helyszínre engedi a megvalósulást, ahova megvannak az engedélyei. Attól, hogy a belváros lakóinak esetleg nem tetszik vagy nem vélik klasszikusnak, attól az még nem kártékony, művészeti oka van, hogy miért oda rakják, ahova (sokan mennek a belvároson keresztül, és ha valamilyen problémára akarja felhívni a figyelmet, akkor ez egy ideális helyszín). A public art léte szerintem általában elfogadott, mert nem sért magánérdeket.”

Ezeknek az alkotásoknak a mai világban, már sokszor van egyfajta reklám, marketing, üzleti vagy turisztikai tartalma is, mint például az új lakatfalnál. Ön szerint van társadalmi igény az effajta tartalom visszaszorítására?

„Az új lakatfalnál ez is volt a cél, nem? A lakatfal eredeti értéke feltupírozódik, és emiatt lehet, hogy önmaga ellentétébe fordul, esetleg elveszti az eredeti érték tartalmát, de ez attól is egyszerűen bekövetkezhet, hogy már túl sok a lakat, ami meg egy meglévő dolog és ez indokolta a bővítést. Alapvetően az emberek nyitottak az ilyesmire, és nem hiszem, hogy zavarná őket. Még azt se feltétlenül érzem problémának, ha valaminek volt egy eredeti tartalma, arra azon felül többféle tartalom rakódik rá. Egyedül talán a spontaneitásban rejlő értékből veszít ez által az alkotás.”

Beszéltünk már az emberek reakciójáról, de vajon ezek az alkotások mennyire tudnak összekovácsolni egy-egy városi közösséget vagy szubkultúrát? Nyilván nem a legjobb példa, de sarkallhat ez olyan jellegű összefogásra is, hogy végül közös erővel lerombolja egy közösség az adott alkotást, ezzel nyilvánítva véleményét.

„Bármilyen proteszt vagy valami ellen való fellépés az mindig nagyon erős. Valami ellen való összefogás az mindig sokkal erősebb motiváció, mint a valamiért való összefogás. Valami ellen összefogni sokkal könnyebb, mint valamiért, hiszen a „valamiért”-nél kellene valami, amit zászlóra tűzünk, míg a „valami ellen”-nél már megvan az a valami, csak össze kell fogni ellene, csak harcot kell indítani, nem kell kreatívnak lenni. Szerintem a negatív visszhang sokkal nagyobb közösségformáló erővel bírhat.”

Milyen közösségformáló erőkről beszélhetünk azok körében, akik ezt az alkotást megtervezik, megalkotják, felépítik?

„Például a graffiti (ami ugyan street art) egy tipikusan közösségi műfaj, amit minimum hárman csinálnak egyszerre. Kell valaki, aki figyel, kell, aki kontúrozik, kell, aki tölt. A tagok általában mozognak, és ezek nem évekig tartó szövetségek, vagy barátságok, de az aktuális időszakban nyilván összekovácsolja őket a közös cél, és ez bármilyen másik műfajnál is igaz.”

Végül az új pécsi lakatfalról ejtsünk néhány szót. Önnek mi a véleménye róla, milyen reakciókat váltott ki, illetve ön szerint működőképes?

„Alapvetően erre az alkotásra abszolút igaz az, amiről az interjú elején beszéltünk, miszerint az alkotó a közösségért akart tenni, provokálni, párbeszédet kezdeményezni. Fontos az is nagyon, hogy ellentétben a street arttal, itt csak meghatalmazással rendelkezők (építészek, művészek) pályázhatnak, valamint az állam engedélyezi a megvalósulását, ezért el is várható, hogy a közösségért történjen a megalkotása, hiszen a „közösség fizet ezért”. Ha a közönségnek az alkotás nem tetszik, akkor az a művész csúfos bukása, mint például a kertvárosi példánál, amit említettem, amivel nem akartak szóba állni, illetve elutasították azzal, hogy megrongálták.

Végeztünk kutatásokat, a street art kapcsán és meglepően befogadó a pécsi közösség (több mint a megkérdezettek fele általában pozitívan állt az alkotásokhoz, korántsem annyira negatívan, mint amit hinni szeretnénk). Például a reakciók kapcsán olyan megfigyelések is tettünk, hogy az emberek jobban szeretik, ami színes vagy figurális, tehát ha beszélhetünk közízlésről, az ilyen formában nyilvánul meg. A lakatfalhoz szerintem az emberek többsége pozitívan áll. Nem zavar ott senkit, jó helyen van, meg van csinálva. Az, hogy egy ilyen régi és nosztalgikus hangulatra ráépít egyfajta városi piárt, ez ebben az esetben szerintem nem zavaró, sőt, Pécsnek egy fontos jellegzetességévé vált. A lakatfal azért más, mint a többi ilyen fajta projekt, mert már volt egy működő alap, amire épült. Volt egy helyzet, ami lehet, hogy nosztalgikus volt, de „dőlt ki a falból a nosztalgia” és majdnem tönkre ment attól, hogy túlsúlyos volt az eredeti helyén a rács. Ha a lakatfal értékét nézzük, nem pusztán egy public art értékét kell nézniünk, mivel nagyon funkcionális. It látszik, hogy egy építész csinálta, hiszen az építészetben ott van a funkcionalitás és nem szabad elfelejteni, hogy van egy épített város, ami nagyon nem mindegy, hogy milyen. A lakatfal nem annyira hív párbeszédre, mintsem funkcionális, ezért lehet, hogy nem annyira public art, mintsem építészeti alkotás. Ennek a

mibenlétét a létrejövetelének az okaiban keresném, ami meg az volt, hogy a régi pusztul és ezt a régi értéket meg kellett menteni. Ettől lehet, hogy veszít az értékéből, de a gondolatot sikerül ez által „restaurálni”, tehát összességében, nem egyértelmű, hogy ez public art-e vagy egy egyszerű építmény, de mindenképp van egy közösségért való funkciója, ami a public art alapja, ezért közel áll ahhoz.”

Az utolsó előtti interjút Csaba Ders városépítésszel készítettem, aki 2011. óta Pécs város főépítésze. Véleménye szerint a társadalom folyton újragondolja magát és az identitását, aminek van egy igen erős közegellenállása az épített fizikai környezet és a társadalom között. Ezen ellenállás feloldására egy eszköz a köztéri művészet. Beszélgettünk a public art-ról és azon belül is az installációkról, amiknél közelítő szempontként a meghúzó célokat határoztuk meg, valamint szóba került az is, hogy „kinek van joga” alakítani a közterületeket. A beszélgetés során felmerült a különbség tervezési szempontokból építész és művész között, illetve hogy ki és milyen mértékben vonható be a tervezési folyamatba. Érdeklődtem a Városműhely szerepéről is a köztéralakításban, és az okokról, amik indokolták a Városműhely és az egyetem együttműködését.

2.3. CSABA DERS

Neked mit jelent, illetve te mit sorolsz public art kategóriába és ezen belül is mit sorolsz installációk illetve köztéri installációk közé?

„Pont most volt egy tervtanácsi kérdés ahol azt kellett megválaszolnunk, hogy miről szól az installáció. Ez egy homlokzatra készülő installáció, ahol azt kellett megmondanunk, hogy ez mitől egy installáció és nem egy homlokzati elem. Végül is arra jutottunk, hogy az installáció, az mindig egy valamilyen konkrét akcióhoz kapcsolódó dolog és attól ideiglenes. Meg kellett fogalmaznunk azt, hogy mitől ideiglenes és nem végleges ez a történet, hol van a határ a közterület alakítás és a közterület módosítás között vagy egy épület homlokzat átalakítás és átfogalmazása között. Ez alapján azt sikerült megfogalmaznunk, hogy ha van egy olyan közösségi akció, ami ehhez kapcsolódik, akkor ez egy átmeneti dolog, egy installáció, nem egy fix dolog, és csak arra az időszakra vonatkozik, és az a vége ennek a történetnek. Illetve ennek a projektnek a kapcsán az volt a másik ilyen észrevétel vagy praktikus szempont, hogy ennek a konkrét anyagnak (amiből készül a projekt) van egy élettartama, ami nem túl hosszú. Ettől megnyugodtak a hatóságok, hogy ez nem egy véglegesen maradandó installáció

lesz. Arra a kérdésre válaszolva, hogy mi a public art és mit gondolok róla. Ez egy nagyon tág fogalom, amibe sok minden belefér, rengeteg dolog eszembe jut róla. Véleményem szerint ez egy kicsit politikai - hozzáteszem nem pártpolitikai – kérdés, hogy kinek van joga ahhoz, hogy alakítsa a környezetét, a köztereket. Akár a lakatfal kapcsán felmerülő konfliktus szempontjából érdekes kérdés, hogy vajon felkent művésznek kell-e ahhoz lenni, hogy a közterületet alakítsd, illetve bele kell-e kapcsolódni egy formális államigazgatási eljárásba, amivel ízesül a public art történet. Az is lehet, hogy egyszerűen elég, ha te úgy érzed, hogy egy szabad társadalomban élsz, amiben a köztér a tiéd is, így ha te nem korlátozol másokat, miért ne lehetne ez a tiéd is? Itt felmerül egy identitáskérdés is, hiszen ez a kötődés eszköze is, miszerint ha magadénak érzed, akkor mered alakítani is, ha magadénak érzed, akkor az identitásod részévé is válik. Ha egy közösségről van szó, akkor kérdés, hogy téged vajon konfliktusba von-e, hogy birtokba veszed ezt a közteret és elkezded alakítani. Ennek van egy közösségi vonulata, de akár politikai dologgá is válhat. Van, aki társadalmi problémákra reflektál, tehát magát a public art-ot, azaz a köztéri alkotást médiumként használja és van, aki politikai médiumként használja a közterületet (például egy párt), mint egy internetes portált, azzal a különbséggel, hogy ez egy lokális közösség számára szól, így nem mindenki számára elérhető. Nyilván ez nem baj, mivel a public art olyan dolgokról szól, ami egy lokális, helyi közösség érdekeit, ügyeit képviseli. Magáról az installációról még az jut eszembe, hogy egy jó közösség mindig újra és újra gondolja azt, hogy hogyan használja azt adott teret, amiben él. Ez egy fajta önkifejezési eszköz számukra, és ha van egy olyan fajta intermedier ebben a nehezen változó fizikai környezetben, ami segít abban, hogy ez a fajta önkifejezés vagy a köztér átkonfigurálás – nem átalakítás – létre tudjon jönni, akkor ez egy nagyon fontos eszköz. Például viszonylag nehéz a Dzsámit eltolni a helyéről és a térfalait elbontani, de egymillió és egy olyan lehetőség van, amivel a Széchenyi tér funkcióját át lehet alakítani, illetve ez által a közösség kapcsolatát is át lehet alakítani.”

Ez alapján az installáció csak egy indító vagy segítő eszköze a társadalomban amúgy is folyton jelenlévő változásoknak?

„Nyilván, hiszen van egyfajta közegellenállásbeli különbség a fizikai környezet valamint a társadalom között és ez egy nagyszerű felület arra, ahol a kettő rugalmasan tud összekapcsolódni. Mint már említettem, egy jól működő közösség folyamatosan újratermeli magát, újragondolja saját magát és az identitását, új funkciókat talál és mivel minden közösségtérben létezik (legyen az fizika vagy egy virtuális tér), ennek kell, hogy legyenek (köz)

téri vetületei. Ezt a mozgásteret képes megteremteni egy installáció, egy viszonylag nagy közegellenállású épített környezet relációjában.”

Az alapján, hogy a társadalom folyton újragondolja magát és folyton változik illetve az előbb említett időkorláthoz kötött példa alapján állíthatjuk, hogy állandó jellegű installáció nincs vagy esetleg akkor már nem installációról beszélünk?

„Félreértettél. Én ezen csak azért lovagoltam, hogy időkorláthoz kötött-e vagy sem, mert nekünk jogilag meg kellett ezt magyarázni annál az ominózus projektnél. Alapvetően én nem itt látom a lényegét, inkább úgy érdekes ez a dolog, hogy van egy köztéri dinamika és ahhoz kapcsolódik ez az installáció, annak a létrejöttét segíti. Nem az ideiglenességét hangsúlyoznám, mert az a cél, amit szolgál egy időben változó folyamatosan változó dolog, inkább a cél aspektusában beszélnék az installációkról általában.”

Ez alapján és a már említett problémafelhívás illetve politikai öltet alapján, milyen célokat szolgálhat egy köztéri alkotás, milyen fajtái lehetnek? Nyilván mindegyik a maga nemében egyedi, de talán a mögöttük húzódó célok alapján lehetne rendszerezni őket.

„Mindenképpen a célok felől közelíteném meg, már csak azért is, mert egy közösségi dinamikára reflektál a dolog, vagy így vagy úgy, Abban lehet különbség, hogy egy funkcióhoz kapcsolódó dologról vagy egy kommunikációhoz kapcsolódó dologról van szó. Például a lakatfal esetében az emberek megpróbálják kifejezni a kötődésüket a városhoz illetve egymáshoz és ettől elkezd spontán alakulni. Alapvetően alkotás és alkotás között a fő különbséget a mögöttes mozgatórugó határoz meg szerintem.”

Érdekelne olyan szempontból is a véleményed, hogy egy installáció megtervezésénél milyen hozzáállásbeli különbségek lehetnek attól függően, hogy ki tervezi, legyen szó egy urbánus emberről, egy építészről vagy egy művészről?

„Nyilván mindegyik egy kicsit mást lát egy adott történetben. A művész egy önkifejezéshez értő szakember, egy olyan ember, aki egy közösségi tartalmat közvetíteni képes vizuális eszközökkel. Egy urbanista valószínűleg a köztér használat szempontjai felől, míg egy építész keményen városépítészeti szempont felől közelíteni meg az adott problémát. Nyilván egy építész jobban érzékeli a városléptékű terekben az épületeket, a homlokzatokat, míg egy művész egy olyan életérzést tud megragadni, amivel meg tudja fogni az adott közösséget és a közösség kulturális tartalmát, egy urbanista meg inkább a városi tér működésével foglalkozna. Emellett szó van egy léptékbeli kérdésről is, miszerint a térbeli tervezés léptéke

párhuzamba állítható egy társadalmi léptékkal is. E logika szerint egy művész közelebb áll az egyénhez és az individuálisabb világhoz, amivel ellentétben az urbanista egy ember tömegről gondolkodik, illetve tipikus használó mintázatokról, az építész meg valahol a kettő között helyezkedik el. Persze ezek nem olyan éles határok. Bence Zoli is például egy olyan építész, akinek van egy urbánus bealítottága.”

Engem az is foglalkoztat, hogy ezek a szakemberek milyen szinten vonhatóak bele a tervezési folyamatba vagy bármi más folyamatba az installáció kapcsán. Az is érdekes lehet, hogy szakembereken felül (például szociológusok), hogyan vonható be maga a közösség vagy akár egy egyetemi hallgató. Ehhez kapcsolódóan a Városműhely lényegéről is beszélhetnénk néhány szót.

„Igazából akkor beszélhetünk public arttról, ha valamilyen szinten a közösség maga „csinálja ezt meg”. Tehát nem egy külső személy próbálja megfogalmazni helyettük ezt a tartalmat. Minél jobban részese ennek a folyamatnak a közösség – például a kulturális tartalom megfogalmazásának –, annál jobban működik egy adott projekt és annál jobban tud azonosulni vele a közösség, beépíteni az identitásába. Egy jól működő alkotás elengedhetetlen része, hogy az emberek értsék a mögöttes kulturális tartalmat, sőt, akár egyet is értsenek vele. A „külső személy” csupán megragadja ezt a tartalmat és megjeleníti valahogyan.

A konkrét tervezésbe való bevonással az a probléma, hogy ez egy spontán folyamat, tehát nem egy annyira hosszas mérlegelésnek és stresszelésnek kell, hogy az eredménye legyen, hanem valamilyen módon a már említett dinamikából fakad. Én nem egy tudományos dolognak képzelném ezt el. Ez nem azt jelenti, hogy nem lehet ránézni tudományosan, tehát egy kultúraantropológus ne tudna okos dolgokat mondani arról, hogy milyen tartalmi változások vannak a kultúrában vagy milyen önkifejezési eszközváltozások vannak az adott kultúrán belül, de az, ahogy születik, szerintem spontán.”

Ez az oka annak is, hogy most már nem pályázatok, hanem inkább workshopoltatok egy adott problémát?

„Pontosan. Az egy sokkal jobb műfaj. Ez is azt mutatja, hogy ez egy kicsit közelebb áll a közös cselekvéshez, mintsem a közös gondolkodáshoz. Például egy várostervezési feladatot hosszas gondolkodás előz meg, míg ennek az aktualitás adja az ízt, ami viszont nem egy hosszas reflexiót feltételez. Összegezve ez egy másféle kreatív folyamat, sokkal instantabb, ösztönösebb, mint egyéb építészeti folyamatoknál, és ezért a közösség is más aspektsaiban vonható bele.”

A Városműhely kapcsán érdekelne, hogy hogyan és milyen indíttatással próbáljátok belevonni a hallgatókat ezekbe a projektekbe?

„Sokféle indokoltságról beszélhetünk ez kapcsán. Az egyik az, hogy ha megfogalmazódik egy közösségi igény a városban, arra ti tudtok reagálni egy prompt történettel. A városháza próbál belehelyezkedni ezekbe a spontán történetekbe, és mint a lakatfal esetében is, próbálja ezt a fajta közösségi cselekvést tovább gördíteni. Jelenleg is fut egy projekt, aminek a célja a született gyerekek számának kifejezése lesz, ami nyilván a város kötődésében is egy fontos aspektus. Egy előregező városnak érdeke, hogy valahogy láthatóvá tegye az ennek ellenkezőjére irányuló cselekvéseket.

A városműhely célja, hogy a városházán felmerülő kérdésekben próbálja kihasználni az egyetemi kutatás fejlesztési potenciálját. Tehát lényegében ez egy platform a város tervezésével kapcsolatos kérdések és az egyetem lehetőségei között.”

Bennem felmerült az a feltételezés is a már említettek alapján, hogy ha ugyan a társadalom nem is vonható be a tervezési folyamatba ésszerű érvek miatt, akkor esetleg a diákokon keresztül próbáljátok meg mégis érvényesíteni a „közösség akaratát”, hiszen az egyetemisták ugyanazon közösség egy szűkebb keresztmetszetét alkotják.

„Pont ma beszéltem az egyik városvezetővel erről, miszerint az egyetem képességei konkrét problémák akkut megoldására nem biztos, hogy alkalmasak, de probléma körök körüljárására viszont igen. Például az egyik probléma, amivel most foglalkozunk, hogy hogyan lehet elképzelni egy urbanizált Pécsi víz völgyét, ami jelenleg egy barnamezős zóna. Nem hiszem, hogy egy hallgató egy konkrét beépítési tervet meg tudna csinálni, ez ennél egy feszebb és sok szempontból felkészültebb ember tapasztalatát igényli, de akkor, amikor elérünk abba fázisba, hogy erről kellene majd döntenünk vagy erre kell egy pályázatot kiírni, ha vannak előképeink, akkor egy jóval megalapozottabb döntést lehet hozni erről. Ha benne van, egy hallgató vagy benne van egy szakmai nyilvánosság abban a folyamatban, ami végül ezekhez a döntésekhez vezet, akkor ezek jobb döntések lesznek.”

Arról érdekelne még a véleményed zárásképp, hogy egy már megvalósult alkotásról különböző társadalmi rétegek miként gondolkozhatnak szerinted máshogy, milyen más és más aspektusokat láthatnak benne? Egy nagyon egyszerű korosztályok különbségéből fakadó példa, hogy míg egy szerelmes a lakatfalban egy kifejezési eszközt, addig egy gyerek egy mászókat lát.

„Felállítottunk a művész és az urbanista között egy skálát, és én az építészeknek is inkább az urbanista végéhez tartozok, tehát viszonylag kevésbé tartom autentikusnak magam ebben a kérdésben, de érdekes kérdés az, hogy ahogy megfogalmaz egy közösség egy fajta közösségi tartalmat, az utána színtere lesz-e egy másik közösség konfliktusának. Például az advent kapcsán a keresztény liturgiának megfelelően ünnepeljük meg ezt az ünnepet vagy a zsidó liturgiának megfelelően? Vezethet-e konfliktushoz, ez egy kérdés, de az alkotásnak szerves része, hogy a tágabb közösségen belül vállalja fel egy közösség a saját értékrendjét.”

Végül, de nem utolsó sorban Dr. Vasváry-Nádor Norbert formatervezővel és a Pollack Manufaktúra társszervezőjével beszélgettem. Tapasztalatai alapján a közösségek együttműködésében rejlő potenciálról kérdeztem, valamint hogy ez hogy vezetett a Pollack manufaktúra létrehozásához. Beszélgettünk a manufaktúra jelentőségéről, működéséről és a keretei között megvalósult projektekről, ezen belül is az új pécsi lakatfalról.

2.4. VASVÁRY-NÁDOR NORBERT

Hogyan és milyen céloktól vezérelve alakult ki a Pollack manufaktúra? Neked milyen szereped volt ebben? Hogyan működik jelenleg?

„2012-ben alapoztuk meg a Pollack Manufaktúrát munkatársammal, Dr. Bachmann Erzsébettel közösen. Az induló projektünk az újonnan épült Szentágothai János kutatóközponthoz köthető. Az épület külső homlokzati elemeinek kialakítása után megmaradó alumínium hulladékokból terveztünk és saját magunk kivitelezünk beltéri muráliát, mely a központi épület 27méter széles falfelületére lett felhelyezve, ezzel összeköttetés teremtetünk az épület külső és belső kialakítása között.

A hely, az anyag és az idő adott volt, már csak egy jól működő csapatot kellett építeni. Ebben kézzelfogható segítséget nyújtottak nekünk az egyetem hallgatói. Szerettek volna ők is élő projektben részt venni, tapasztalatot szerezni, nekünk meg jó kísérlet volt arra, hogyan tudunk ilyen munkával egy fajta közösségfejlesztést elindítani, és emellett anyagszemléletű gondolkodásra, tervezésre tanítani őket. Oktatók és diákok közösen, élő feladatot hajtottak végre a tervezéstől, a kísérletezésen át a kivitelezésig. A hallgatók számára nem csak a tapasztalat jelentette a projekt eredményét, hanem a megvalósulás örömeiben is osztozhattunk. Számunkra biztató volt, hogy az elképzelésünk, miszerint a diákok ilyen feladatokkal motiválhatók és nem melleleg terhelhetők is, igenis helytálló. Közösségfejlesztő

erővel bír, eredményes és ösztönző hatású. Elhatároztuk, hogy ezt folytatni kellene és a hallgatók teljesítőképességéhez mértén elfogadható élő feladatokkal, érdekes és komoly tapasztalatokkal színesíthetnénk az oktatást.

Ezt követőenadtuk ki nektek is azt a feladatot, ami ugyan csak erre a hulladék anyagra épül, csak nektek ülő alkalmatosságot kellett terveznetek a meglévő anyagok felhasználásával. Ezt a tanórai kereteken belül megtervezni és kivitelezni nehezebbnek bizonyult, de a kreativitásotok nagyban ellensúlyozta a tárgyi és elméleti feltételek hiányosságait. Az mindenképpen kiváló eredménynek számít, hogy az elkészült tervekben megvolt minden, ami egy ilyen feladat jó megoldásához szükséges, minden alkotásban fellelhető volt az a plusz, ami a kreatív gondolkodásotokból fakad.

3. Hello Wood! [hg.hu]

A Pollackon több ezer diák tanul, akik magukban hordoznak egyfajta, az átlagnál magasabb kreativitás potenciált. Felmerült a kérdés, hogy tudnánk kiaknázni ezt a többlettudást a diákok szempontjából, az egyetem szempontjából, vagy akár a gazdaság, illetve a város szempontjából. Ha olyan feladatokat kaptok, amik motiválnak arra, hogy a bennetek rejlő kreativitást még inkább kihozzátok magatokból, akkor sokkal többre vagytok képesek és mélyebb tapasztalatokat szerezhettek. Ezt úgy próbáltuk elérni, hogy olyan külsős, élő feladatokat viszünk be a diákok számára, amik felkeltik az érdeklődésüket, ösztönzi őket.

Ezek a feladatok a diákok szempontjából azért fontosak, mert amit létrehozhatnak, felmutathatnak az egyetem ideje alatt, az értéké válhat majd a diploma után. Ha ez idő alatt nincs lehetőség létrehozni valami olyat, amit saját magadénak tudhatsz, akkor hátrányos helyzetbe kerülsz azzal szemben, akinek már van ilyen érték a kezében.

Úgy gondoltuk, megpróbálunk titeket ebben segíteni azzal, hogy létrehoztuk az általunk „Pollack Manufaktúrának” nevezett kezdeményezést, ami lehetőséget nyújt arra, hogy a város által „üzemeltetett” szervezet (Városműhely), rá tudjon csatlakozni az egyetem diákjaira. Ez által kialakulhatott egy olyan kapcsolódási pont, amin keresztül ezek az információk, munkák, megbízások, projektek közvetlenül tudnak találkozni a ti tudásotokkal.

A manufaktúra másik célja, hogy a diákok meglévő, innovatív, kreatív megnyilvánulásait összegyűjti, akár az egyetemen kívül is. Célunk, hogy ezek a tervek, modellek, gondolatok a felszínre kerüljenek, és ne hagyjuk, hogy bármilyen jó gondolat is elvesszen. Ezeket a munkákat szeretnék összegyűjteni, támogatni, ezzel részt venni a tehetséggondozásban. Azokat a tehetséges diákokat szeretnénk ezzel támogatni, akiknek van energiájuk, tudásuk és akaratuk arra, hogy pluszt is nyújtsanak, ne vesszenek el bürokratikus, gazdasági és egyéb hátráltató tényezőkbe.

A lakatfal pályázatunk már az előbbieken említett együttműködésre épül, kapcsolat jött létre a Városműhely, a Pollack Manufaktúra és egy gazdasági szereplő, a Matró Kft. között. Az együttműködés alappillére az a kreativitást, ami az egyetemen és az itt tanuló diákokban rejlik. A diákok által elkészített tervek tökéletes válaszokat adtak a meghatározott feladatra, így az esztétikai szempontok mellett kivitelezhetőségi és gazdasági szempontok alapján is szűkítették a beadott pályázatokat, míg végül kiválasztották a nyertest. Így jöhetett létre az általad tervezett köztéri alkotás.”

Számodra mit jelent az a szó, hogy köztéri alkotás?

„A lakatfalat alapul véve, inkább nem is köztéri alkotásról és nem is installációról beszélnek. Szerintem az alkalmazott művészet az a fogalom, ami ezt legjobban lefedi. A lakatfallyal nem egy szobrot vagy egy ideiglenes installációt, hanem egy alkalmazást hoztál létre azért, hogy arra fel tudják tenni a lakatokat. Nagyon fontos, hogy funkciót hordoz magában, míg egy public art-nak nem feltétlenül kell hordoznia funkciót. A lakatfal egy funkciót hordozó tárgye gyűttes, aminek az amúgy megszokott kinézetét teljesen megváltoztattad, létrehozva valami különlegeset, így a fontos funkcionális érték mellett megjelenik az individuális értéke is.

Ha létrehozol egy ilyen tárgyat, tárgye gyűttest, az abban a pillanatban elkezd a

közösséget alakítani, zavarni, megoszt, egyesít, de semmiképpen nem lesz közömbös iránta. Kiemelt, meghatározó ponttá válhat a városban, az emberek életében.”

Mit mondanál az új lakatfalról, működéséről, közösségi működéséről úgy, hogy már pár hónapja elkészült, és mind az alkotási folyamatra, mind a kivitelezésre nagy rálátásod volt?

„A lakatfal bővítése kényes feladat volt. A „lakatolás” már-már nem is mesterséges képződmény, inkább, mint egy vírus, úgy működik. Ahol megjelenik egy lakat, ott előbb utóbb megjelenik egy másik és így tovább. De a hely, ahol mindez elkezdődött rendkívüli önállósággal bír, mintha ez lenne a lakatok melegágya. Egy ilyen ikonikus helyhez, képződményhez, mint a régi lakatfal nem egyszerű igazodni, ezért sem tartottam jó ötletnek hogy a már meglévőt bővítik. A mi alapgondolatunk az volt, hogy elszakadjunk a faltól, már csak tulajdonjogi kérdések miatt is, és kilépjünk a közterületre. Ezért volt a pályázat címe lakatfa, ezzel célozni akartunk arra, hogy a megoldásoknak térben kellene megvalósulniuk. Célunk volt az is, hogy az új lakatfal fejleszthető legyen, és ha pár év múlva ez is teljesen megtelne lakatokkal, akkor könnyen igazodhassunk az előzőhöz. A helyszínt is úgy választottuk meg, hogy benne legyen a város vérkeringésében, összetartozzon, de mégis megkülönböztethető legyen a régi lakatfaltól.

A lakatfal projekt igen nagy publicitást kapott, ami a résztvevő hallgatóknak is motivációt nyújtott, kiállítást is rendeztünk az elkészült pályázatokból és közönségszavazást is tartottunk, melynek külön győztese lett.

A zsűri által kiválasztott győztes pályamunka pedig megvalósulhatott. Ez nem kis dicsőség egy diák számára. Ezen kívül részt vehetett a teljes megvalósítási folyamatban, a kiviteli tervek elkészítésétől a bürokratikus folyamatokon keresztül a gyártási és építési munkálatoknál egyaránt.”

Jelenleg folyik hasonló projekt?

„A helyi turisztikai iroda szeretne három biciklitárolót kiépíteni Pécs turisztikailag kiemelt pontjain. Szerintünk, egy kerékpártárolónak nem csak funkcionális vasszerkezetnek kell lennie, hanem mutasson ezen túl és hordozzon magában valami különlegeset, figyelemfelkelőt.

A koncepciónk lényege, hogy híres régi pécsi iparosok motívumai jelennének meg a tárolókon. A résztvevő diákok nem csak megtervezik ezeket a tárolókat, de elvisszük őket a jelenleg is működő iparosokhoz, manufaktúrákba, ahol megismerkedhetnek a környezetükben

működő testvér szakmákkal, melyek nem is állnak olyan messze az általuk tanultaktól. Rálátásuk lesz a gyártási folyamatokra, új anyagokat és technológiákat ismerhetnek meg. Olyan élményekben részesítjük őket, olyan kapukat nyitunk meg előttük a Pollack manufaktúrán keresztül, amire ezelőtt nemigen volt példa, ezzel motiválva a diákokat a jobb teljesítményre és a kreativitásuk fejlesztésére.”

Erről abszolút pozitívan tudok csak nyilatkozni. Amióta a lakatfal pályázat lezajlott, azóta egyre több pályázaton indultam és ezt abszolút az elért siker motiválta. Szóval véleményem szerint nagyon jó, hogy ilyen kapukat nyitottatok a diákok előtt.

„Csak ránk ne zárják őket!”

2.5. INTERJÚK ÖSSZEGZÉSE

Tanulmányozva a köztéri művészet mechanizmusát, az első és legfontosabb aspektusa ezen alkotásoknak, hogy a közösségért jöjjenek létre. Az alkotások többségénél a társadalom problémáihoz szervesen kell kötődnie és igyekeznie kell bevonni a nyilvánosságot, interaktív kommunikációra ösztökelnie. Az állandóan változó társadalom és a fizikai terek között ezen alkotások eszközként működnek a közös igényrendszer és a közösség igényeinek megfelelő környezet kialakításához. Ezek az alkotások csak akkor képesek fennmaradni, ha közös célok működtetik.

Elhelyezését tekintve nem feltétlenül kell a köztér hagyományos formáiban szerepelnie, de biztosítani kell a nyilvánosság korlátlan hozzáférését, hiszen számukra hordoz üzenetet, viszont az alkotónak számolnia kell azzal, hogy az adott város arculatának egy részét alkotja meg. A kontextus nagyon fontos szempont a tervezés során, amihez alkalmazkodni kell, de ezen alkotások esszenciája pont abban rejlik, hogy nem a kontextustól válnak műalkotássá. Meg kell tanulnunk, hogy az értéket akkor is felismerjük, ha nem egy akkreditált környezetben kerül bemutatásra. E logika alapján bármi lehet művészet és bármi lehet művészeti helyszín, bárhol élhetünk meg számunkra fontos értéket.

Ezen alkotások célja, mint már említettem, a kommunikációs folyamat elindítása. Nem a tetszés elnyerése a kizárólagos cél, sőt, inkább az, hogy elgondolkozzanak az emberek, esetleg megmosolyogják a szokatlanul megformált alkotást és elkezdjenek beszélni róla, ezzel fejlesztve saját közösségüket. Persze ezekbe a folyamatokba beleszólhatnak nem mérhető tényezők is, mint a neveltetés vagy kulturális nyitottság. Az alkotó dolga csupán annyi, őszintén tegye, amit tesz és higgyen az aktivitás létjogosultságában.

Ezen alkotások másik közösség formáló jellege a létrejöttük folyamatából

eredeztethető. Közösség lehet egy csoport is, melyben a résztvevők egy célért való fáradozása és közös munkája szintén hatalmas közösségformáló erővel bír.

Egy általam tervezett és megvalósult példával szeretném e gondolatokat alátámasztani.

3. TERVPÁLYÁZAT

3.1. PÉCSI LAKATFAL TÖRTÉNETE

A „lakatfal” egy olyan látványosság, ami több településen is előfordul és általában használatával szerelmesek fejezik ki egymáshoz való kötődésüket. Többnyire ez egy kerítés szakasz, amire a szerelmesek egy lakatot akasztanak, amire a nevük van vésve, ezzel szimbolizálva összetartozásukat és kapcsolatuk örökkévaló tartósságát. Magyarországon először Pécs belvárosában jelentek meg egy vaskerítésen a Janus Pannonius utcában, ami nem bírt egyéb funkcióval, csupán egy sarkot díszített. Nem lehet tudni pontosan, hogy ki, mikor és miért rakta fel az első lakatot, pusztán feltételezések léteznek. Van, aki azt állítja az első lakatot egy fiatal nő rakta fel, aki nem a párjához való kötődést szerette volna ezzel szimbolizálni, hanem a városhoz való kötődését. Mások szerint a közeli gimnázium tanulói akasztották ide iskola szekrényük lakatjait a sikeres érettségi vizsga után. Mindenesetre akárhogyan is történt, egy olyan erős jelkép alakult ki a városban, ami immár szinte kivétel nélkül szerelmespárok egymáshoz való kötődését fejezi ki.

Idővel, egy sarokkal arrébb is megjelent egy másik kerítésen a lakatok tömkelege, de az elképesztő súly és a karbantartás hiánya miatt, mindkét kerítés igen rossz állapotba került és a falból való kidőlés veszélye fenyegette. Ezt a problémát orvosolandó felújították a lakatfalakat és egy stabilabb rögzítést kaptak a falban. Ezen felül két másik probléma is jelentkezett az évek során. Az egyik az volt, hogy a lakatok száma rohamosan nőtt, de már nem volt hely, ahova akaszthatták volna őket. A lakatfalat 2010-ben a Pécsi Görög Kisebbségi Önkormányzat segítségével felújították és ki is bővítették. A másik probléma, amire sokan nem gondolnak a mai napig sem, hogy az ominózus kerítés nem az önkormányzat tulajdonában van. Ez a kerítésszakasz a mögötte húzódó egyházi tulajdonban lévő épület része. Ugyan az egyházzal egyeztetve ez a probléma megoldottnak tűnik, de senki nem foglalkozott azzal, ha esetlegesen tulajdonosváltás történik, az új tulajdonosnak minden joga megvan ahhoz, hogy rendelkezzen a lakatok sorsáról, hiszen az ő „tulajdonába kerül”.

A 2010-es bővítés csupán ideiglenes megoldással szolgált, mivel közel 3 év alatt újra megtelt. 2013-ban az önkormányzat már kifejezetten azzal a céllal hirdetett meg pályázatot, hogy egy olyan alkotás születhessen, ami célzottan lakatfalként funkcionál és nem csak azzá alakul az idősorán.

3.2. PÁLYÁZATI KIÍRÁS

„Pécsi Lakatfal bővítése” címmel került meghirdetésre a tervpályázat. A leírás kivonata bemutatja a pályázat tárgyát, célját és elvárásait.

A tervpályázat tárgya: Pécs egyik meghatározóbbá vált térszervezése és értékmegóvása aktuális problémaként állt a város értékeit megőrizni kívánó személyek és szervezetek előtt, így Pécs Megyei Jogú Város Önkormányzata, a már említett okok miatt, nyilvános, titkos hallgató tervpályázatot hirdetett a „Pécsi Lakatfal bővítésére”. A pályázóktól innovatív ötleteket vártak a helyszín meghatározására, az elhelyezés módjára és a design-ra. Az egyetlen megkötés a pályázat kapcsán a leendő lakatfal anyagát érintette, aminek koracélból kellett kivitelezésre kerülnie.

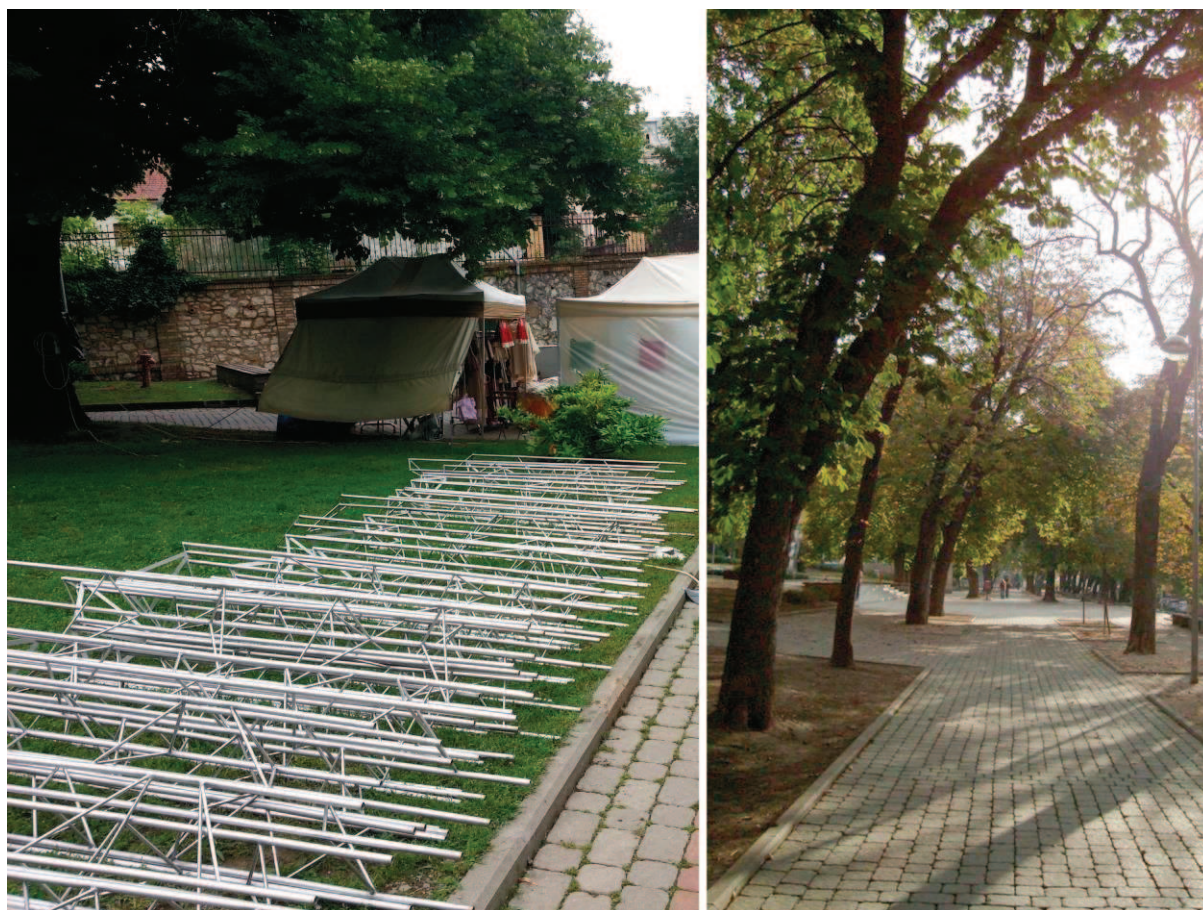
A tervpályázat célja: A városvezetés és egyben a tervezői pályázat célja volt, hogy ez a 80-as évektől gyarapodó Lakatfal, ami mára szép dísz és egyben jelképe is Pécs városának, méltó módon fejlődni tudjon, funkcióját, feladatát biztonságosan és esztétikusan lássa el abban az épített környezeti összefüggésben, melyet kijelöltek számára. A pályázat célja volt, hogy olyan megoldások szülessenek, melyek fejleszteni képesek ezt az organikus tárgy együttest, nem megerőszkolva annak múltját és épített környezetét.

A tervpályázat elvárásai: Függetlenítődni, fejleszthetővé válni és egyidejűleg mégis szerves kapcsolatban maradni a már meglévő Lakatfal kultikus képződményével. A pályázat nem határozta meg a lakatfal pontos helyét, mert ennek eldöntését a pályázóra bízta, de közvetlenül kapcsolódnia kellett a jelenlegi helyszínhez, a Janus Pannonius utcához. A győztes pályázat megvalósítását a pécsi Matro Kft. vállalta, ezért felhasználható anyagnak koracél volt megjelölve. [http://pmmik.pte.hu/hir/Lakatfal_hallgatoi_palyazat]

3.3 HELYSZÍNBEJÁRÁS, KÖRNYEZET ANALÍZIS

A helyszín bejárása során észre kellett vennem, hogy egy igen erősen épített, értékes környezetről van szó, ami amellet, hogy hatalmas lehetőség, hatalmas teher is. Több mint tíz

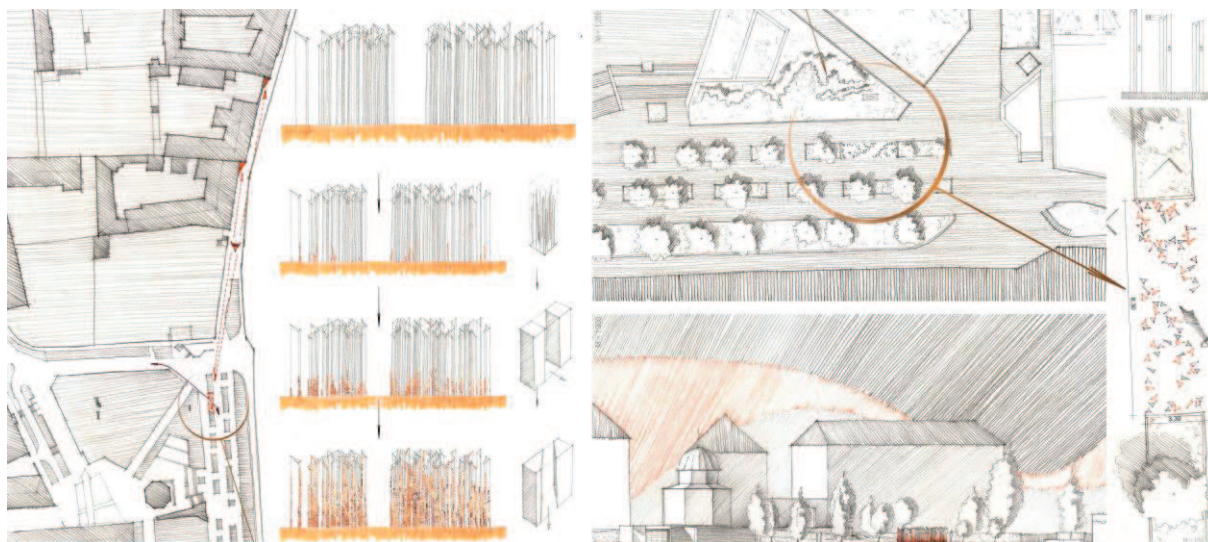
évig Pécsen éltem és máig is napi szinten járok az ominózus környéken is. A Janus Pannonius utca egy igen frekventált helyen fekszik. Egyik oldalról a Mária utca folytatja a Janus Pannonius gimnáziummal, a másikkal a Sétatér „sétálóutcája”. Rengeteg helyi védelem alatt álló ház, műemlék és műalkotás helyezkedik itt el. Itt található a Csontváry múzeum, a nagy múltú, de ma már nem üzemelő Rózsakert, a Cella Septichora és a pécsi Székesegyház, hogy csak párat említsünk az itt elhelyezkedő igen értékes épületek közül. A Sétatér felé haladva tágul a tér és oldódik az épített jelleg, egyre több zöldfelület és fa jelenik meg. Ezen a területen rendszeresen kerülnek megrendezésre rendezvények, fesztiválok, amik nagy tömegeket vonzanak. A jelentős műemléki környezet ellenére bizonyos alkotások többek között a Cella Septichora is egy kortárs, mégis alázatos szellemiségben kerültek itt kialakításra, így én is igyekeztem hasonló megoldásokban gondolkodni.

4. Előkészületek, Helyszín [panoramio.com]

A környező helyszínen számos lehetőség adta magát az új lakatfal elhelyezésére, de a bejárásom még nem tudtam eldönteni, számomra melyik lesz a legkedvezőbb, mivel ekkor még több mint tíz ötletem volt, melyek közül mindegyik más-más helyen állta volna meg legjobban a helyét. Az ötletgazdag szűkülésével és a többszöri helyszíni szemle alapján végül a Sétatér keleti felén jelöltem ki a tervezési területemet.

Sok szempont közrejátszott ebben. Mindenképpen olyan területet kellett keresnem, ami az önkormányzat tulajdonában van, a már korábban említett okok miatt és ebből adódóan önállóan (támfal nélküli) megálló konstrukcióban, illetve helyben kellett gondolkodnom. Fontos szempont volt emellett a nem túl nagy távolság a már meglévő lakatfalaktól. Olyan pontot igyekeztem találni, ahol már megfelelő szélességűvé válik a tér egy önálló új tömeg elhelyezésére, de nincs túl távol így fenntartva a vizuális kapcsolatot elődeivel.

5. Analízis, Helyszínrajz

Mivel a Sétatéren rendszeresen kerülnek megrendezésre jelentős tömegek befogadására képes fesztiválok, gondosan kellett elhelyeznem az új lakatfalat. Alapvetően öt hosszú sávra van osztva a sétáló utca. Három gyalogos tengely van kijelölve, melyeket fa ágyások választanak el egymástól időszakosan. A fesztiválok többségében a két legszélső sávba szoktak települni a pavilonok, míg a középső sáv a közlekedést biztosítja, illetve a tér végén van egy elágazás, ami a Káptalan utcába vezet. Ennél az elágazásnál az elválasztó fa ágyások között fent van tartva egy viszonylag nagy tér, ami lehetővé teszi a diagonális átközlekedést. Ezt a felületet a fesztiválok ideje alatt is szabadon szokták hagyni, így adta magát, mint tervezési terület és frekventált kommunikációs szintér, csupán az alkotáson át is biztosítanom kellett a diagonális átközlekedést.

Ezzel a megoldással sikerült egy igen frekventált helyen elhelyeznem az új lakatfalat, ami nem zavaró sem közlekedési, sem esztétikai, sem épített környezet szempontjából, mégis megőrzi identitását a régi lakatfalhoz és a kommunikáció eszközévé képes válni.

4. PÁLYAMUNKA

4.1. ELSŐ BENYOMÁSOK

Az első benyomásom az volt, hogy ez nem egy túl nagy volumenű feladat, de nagyot tévedtem. Mint már a helyszínválasztásnál kifejtettem, ez egy sokkal összetettebb feladatnak bizonyult, mint elsőre gondoltam. Amellett, hogy a helyszínválasztás is komoly fejtörést okozott, maga az elkészítendő mű is. Igyekeztem megvalósult példák tanulságait alapul véve fejleszteni a koncepciómat. A kezdeti ötleteim száma igen magas volt, amiket próbáltam „beszélgetések” és konzultációk alapján szűkíteni, viszont mindegyik ötletben közös és fontos koncepcionális elv volt, hogy önállóan legyen állékony az alkotás és új, izgalmas formában értelmezze újra a lakatfal és a fal fogalmát, ezzel is kommunikációra készítette a közönséget, esetlegesen elérve, hogy ha nem is tesznek lakatot a falra, mégis valamilyen szinten kötődjenek egymáshoz és a városhoz.

6. Látványtervek

Emellett a kezdeti benyomásaimat és ötleteimet ugrásszerűen szűkítette még két szempont; a kivitelezhetőség és a város arculata.

4.2. PROBLÉMAFELVETÉSEK

Összegezve a felmerülő problémákat, a legfontosabb megoldandó probléma a lakatok mennyisége volt. Hatalmas felülettel kellett kalkulálnom a rohamosan gyarapodó lakatok miatt, és a jelenlegi lakatfalhoz kapcsolódó épület esetleges tulajdonosváltása kapcsán felmerülő legrosszabb esettel számolva. Utóbbi problémához szervesen kapcsolódó másik

megoldandó feladat a helyszín gondos kiválasztása, ami amellet, hogy önkormányzati tulajdon és önállóan képes megállni rajta az alkotás, fenntartja a vizuális kapcsolatot elődeivel. Az elhelyezésből adódóan felmerült egy másik, a gyalogos közlekedést érintő megoldandó probléma is, amit korábban kifejtettem.

7. Kivitelezés

Ezen fontos funkcionális felvetések mellett a kulcsín nem mindennapi megtervezése is komoly akadályokat gördített elem, hiszen az anyaghasználatból és egyéb szempontokból adódóan kortársformába kellett öntenem egy több évtizedes múlttal rendelkező hagyományt, méghozzá nem mindennapi műemléki környezetben.

4.3. KONCEPCIÓ, TÖMEGALAKÍTÁS

A koncepciót alapvetően a felmerülő problémákra adott válaszaim határozták meg. A befogadóképesség kérdéséből következett az, hogy még ha sikerül is elrugaszkodni a hagyományos kerítésformától, bizonyos funkcionális elemekre szükség van. A kivitelezhetőség és a befogadóképesség maximalizálása mellett szólt, hogy továbbra is „pálcákban gondolkodjak”, hiszen ezzel tudom elérni a legnagyobb befogadóképességet és a

legkönnyebb kivitelezhetőséget, illetve ez által tudtam olyan felületet létre hozni, amit kevesebb kötöttség nélkül, egy interaktívabb formában alakíthat a közösség. E logika alapján létrehoztam egy „oszlop erdőt” amit az oszlopok egymáshoz viszonyított helyzetével és magasságával igyekeztem érdekessé és izgalmassá tenni. Alapterületét tekintve a kijelölt két faágás között fennmaradó hely szűkére kellett támaszkodnom. A már említett átközelkedési szempont miatt a Káptalan utca felé a tömeget széthúztam két oldalra, így biztosítva a rengetegen keresztül egy folyosót a gyalogos forgalom részére. Átjárhatóság szempontjából igyekeztem kialakítani egyéb folyosókat és eldugottabb zugokat is, így biztosítva az „intimebb lakatolás” lehetőségét is.

8. Kivitelezés

Az állékonyság fényében a különböző magasságú pálcákat hármásával összekapcsoltam a tetejükön ezzel egy izgalmas ferde lecsapást eredményezve, ami az esztétikum és az állékonyság mellett a lakatok eltávolítását is hivatott gátolni. Úgy érzem ezzel a megoldással sikerült egy nem túlhivalkodó és a kontextushoz illeszkedő megoldást kínálnom, ami idővel jelenlegi esztétikumát elveszti és feltöltési folyamatnak köszönhetően átalakul egy protézissé, így áthelyezve a hangsúlyt magukra a lakatokra és a hagyományra.

4.4. SZERKEZETI FELÉPÍTÉS

A pálcákat egy-egy egységben háromszög alakban helyeztem el a tetejükön egy ferde háromszöggel összehegesztve, így gátolva azt, hogy a lakatokat illetéktelenek leszedhessék, ezzel fokozva az állékonyságot. A kivitelezés során a statika megerősítése végett hasonló összekötő elemek kerültek elhelyezésre különböző magasságokban a pálcák között. Alaprajzi viszonyukat tekintve két féle egységben, háromszögletű elrendezésben (egyenlő szárú háromszög és derékszögű háromszög) osztottam ki a pálcákat. Magasságukat tekintve három magassági egység van, amelyeknek a legmagasabb pálcái 170, 200 és 230 cm-esek. Minden egységen belül a három pálca magassága között 10-10cm különbség van, így biztosítva a legfőbb összekötő háromszög izgalmas ferde elhelyezkedését.

9. Az új pécsi lakatfal

A megfelelő rögzítés komoly fejtörést okozott. Az itt elhelyezkedő burkolat ugyan igen kicsi elemekből áll, így a csomóponti hézagokban fűréssal elhelyezhető lett volna egy-egy pálca, de ez egyrészt valószínűleg nem túl esztétikus kivitelezést vont volna maga után, másrészt statikai szempontból se lett volna a legbiztonságosabb. Mindenképpen szükség volt egy beton alapra, ami biztosítja a rögzítést, így a faágysók között felszedésre került a térkő és egy 15 cm mély beton alap került elhelyezésre, amibe 10 cm-es furatok kerültek kialakításra,

majd ezekbe a furatokba lettek Mapei ragasztóval rögzítve az oszlopok. A járó felület esztétikus kialakítására többen is a betoncsiszolás technológiát javasolták, de többszöri megfontolást követően végül más mellett döntöttem. Ennek két oka volt. Az egyik az, hogy miután az oszlopok bekerültek nem lehet újracsiszolni azokat. A másik az, hogy a lakatokról lefolyó szennyeződés megszínezi a betont, így egy másik megoldást kellett találnom. Végül osztályos zúzottkővel lett felszórva a beton, ami ebben a környezetben egy sokkal esztétikusabb megoldást biztosított és emellett sokkal praktikusabb is, mivel ha elszíneződik, illetve elhasználódik könnyedén cserélhető viszonylag alacsony költségek mellett. A szétrugdosás megakadályozását és a kényelmes járhatóságot kavicsfix hivatott biztosítani, ami egyelőre még nem került a helyére.

4.5. A FAL KÖZÖSSÉGI MŰKÖDÉSE

10. Az új pécsi lakatfal közösségi működése

Véleményem szerint a fal beváltotta a hozzá fűzött reményeket. Pár hónap alatt több száz lakat került rá, ami ugyan még elenyészlik a szerkezet méreteihez képest, de bízom benne, hogy hasonló ütemben fog feltöltődni. Emellett igen éles vitákat váltott ki, így úgy érzem sikerült elérnem egyfajta nem kézzelfogható közösségfejlesztést is ezzel az alkotással.

Egy másik érdekes aspektus, amire ugyan gondoltam a tervezés során, de nem feltételeztem, hogy ennyire jelentős lesz, az a gyerekek viszonya a fallal. A szükségszerűen bekerült merevítések egyértelmű asszociációt vontak magukkal, miszerint „ez egy mászóka”. Amellett, hogy a gyerekek felmásznak rá, az eldugott zugait kihasználva rendszeresen játszanak és csintalankodnak a lakatfalon belül. Ezen felül úgy vélem a megrendezett fesztiválok alkalmával is kellőképp megállta a helyét és pozitív visszhangokat kapott a rendezvényeken.

Ezen felül az interjúkban az is szóba került, hogy ez a projekt egy igen erős közösségé kovácsolta a kivitelezéssel foglalkozó embereket is, még ha csak egy hétre is. Hozzáteszem a projekt kapcsolatfejlesztő aspektusai a mai napig hatással vannak az életem több területére is.

5. KUTATÁS ÖSSZEGZÉSE, FEJLESZTÉSI LEHETŐSÉGEK

A lakatfal újraértelmezése lehet, hogy már nem autentikus, de attól, hogy folytatódik a hagyomány mégis egyfajta fontos értékmegőrzési szándék húzódik mögötte. Létezett egy autentikus, nosztalgikus forma, ami a pusztulás szélén állt, így szükségszerű volt a beavatkozás. Ez a fajta értékmegővő mindenképpen közösségformáló erővel bír, amittől lesz egy erős individuális értéke az alkotásnak. Emellett van egy igen erős funkcionális értéke, ami szintén egy közösségért létrejövő funkció, ami segít kifejezni az emberek egymáshoz, illetve a városhoz való kötődését. Ez a folyamat indukált egy igen aktív kommunikációt, aminek a felületét az alkotás képi, és akkor ér véget, amikor a szerkezet teljes egészében eltűnik és átalakul egy felületté, ami a kommunikáció morzsáiból áll össze.

A tervpályázat lezárása és a kutatás alapján, bízom benne, hogy egy sokáig fennmaradó és mind funkcionálisan, mind esztétikáját tekintve, mind a közösség fejlesztésére megfelelően reagáló választ sikerült adnom. Reményeim szerint a dolgozatom hatására, kézzelfoghatóvá válik egy fajta szemlélet, gondolkodásmód a köztéri alkotások terén, mely bizonyítja ezen alkotások jelentőségét a közösség formálásban, és sikerül alátámasztanom ezt megvalósult alkotással.

6. MELLÉKLETEK

- Tabló – A pécsi lakatfal bővítése
- Baróthy Anna - interjú kivonat, hanganyag (nincs csatolva)
- Gáspár Gabriella - interjú kivonat, hanganyag (nincs csatolva)
- Csaba Ders - interjú kivonat, hanganyag (nincs csatolva)
- Vasváry-Nádor Norbert - interjú kivonat, hanganyag (nincs csatolva)

7. FELHASZNÁLT IRODALOM

- Süvecz Emese - Nyilvános tér és reprezentáció, a „Moszkva tér” című kiállítást előkészítő workshop jegyzetanyaga, Kortárs Művészeti Múzeum, Budapest, 2004
- Barrie B. Greenbie - Spaces: Dimensions of the Human Landscape, Yale University Press, 1982
- www.kozterkep.hu/about/contribution_terms
- Mészöly Suzanne - Polifónia, Kortárs Művészeti Központ, Budapest, 1993
- Antal Dániel, Wagner Anna, Sophie Hope - Közügyek és művészet a public art-ról, kézirat (archivum.epiteszforum.hu/mitholmikor/publicart/whatispublicart.pdf)
- Útmutató a kortárs köztéri művészeti alkotásokhoz a turisztikai célú és a településkép javítását célzó fejlesztésekben
(www.nfu.hu/download/20568/07_kozteri_mualkotasok_utmutato.pdf)
- Kukucska Gergely - Közösség és építészet
(http://dla.epitesz.bme.hu/appendfiles/412-tk_kukucska_2.pdf)
- http://pmmik.pte.hu/hir/Lakatfal_hallgatoi_palyazat

8. ÁBRAJEGYZÉK

- 2. Momo a varázsszemű - szovetseg39.hu
- 2. Hangszertok - pecs2010.blog.hu
- 3. Hello Wood! - hg.hu
- 4. Előkészületek, Helyszín - panoramio.com
- 5. Analízis, Helyszínrajz
- 6. Látványtervek
- 7. Kivitelezés
- 8. Kivitelezés
- 9. Az új pécsi lakatfal
- 10. Az új pécsi lakatfal közösségi működése

A pécsi Lakatfal bővítése

Koncepciómat tekintve fontosnak éreztem, hogy a lakatfal, valamilyen új, izgalmasabb formában értelmeződjön újra mint egy egyszerű kerítés vagy fal. Ez mellett fontos volt a kivitelezhetőség is, így anyaghasználatában egyszerű fém pálcák/rudak összehegesztésével kivitelezhető a terv.

Egy olyan területet választottam, ami az önkormányzat tulajdonában van, így nem merül fel az a probléma mint a már meglévő lakatfalnál. Ez a terület közvetlen vizuális kapcsolatban áll mindkét korábbi lakatfállal, és egy tengelyre van felfűzve velük.

Ugyan közel helyezkednek el egymáshoz a korábbi lakatfallokkal, de tömegalkotásában mégis eltérő a koncepcióm. Egy oszlop erdőt szeretnék létrehozni, ami lehetőséget biztosít számtalan lakat feltételére. Térképezését tekintve olyan területen kívánom elhelyezni, ahol számolni kell északeleti irányú forgalomra, de nem vészesen sokkal, így lehetősége nyílik a sétatérrel északra tartó embereknek hogy keresztül haladjanak az oszlop erdőn, míg a jelentősebb nyugat keleti forgalmat, vagy az itt tartandó rendezvényeket nem gátolja a közlekedésben.

Ez a fajta térképezés lehetővé teszi „eldugott” izgalmas terek létrejöttét, ha valaki egy fokkal intímben szeretné kezelni az általa felaggatott lakatot.

A pálcákat egy-egy egységben háromszög alakban helyezném el a tetejükön összehegesztve, így gátolva azt hogy a lakatokat illetéktelenek leszedhessék. Alaprajzi viszonyukat tekintve két féle egységben, háromszögletű elrendezésben osztottam ki a pálcákat. Magasságukat tekintve három magasságú egység van amelyeknek a legmagasabb pálcái 230, 250 és 270 cm-esek. Minden egységen belül a három pálcá magassága között 15-15cm különbség van.

jelige:464740

